

ÚJKELET

..... Izraeli magyar nyelvű független lap

Édesebb évet -
Schnapp Leával

Miért szeretünk gyűlölni? -
Steiner Kristóf túl sokat kér(dez)

Két kerekesszékes egy csárdában -
Vadász Évával

Erdély még mindig bennünket ünnepel -
Markovits Mária mesél

Burn, baby, burn! -
téma-táborvezetőnk: Ligeti Zsuzsi

És ha nem félnénk egymástól? -
Korányi Eszter a választásokról

Cisznomádia -
Kallos Bea és a beduinok

אוי קלט

עיתון ישראלי עצמאי בשפה ההונגרית

Kedves Olvasóink!

Tomás Garrigue Masaryk csehszlovák politikus, filozófus, politikus, Csehszlovákia alapító elnöke, Izrael és a Cseh Köztársaság szoros barátságának megalapítója azt mondta, hogy a társadalom oktatásának és erkölcsi aspektusainak gondozása, a társadalom szellemi légkörének gondozása, a részleges érdekek fölé emelkedés képessége elválaszthatatlanul kapcsolódik a demokráciához. Amikor Karel Čapek azt kérte tőle, hogy fogalmazza meg a legfontosabb okot, amiért a demokráciát javasolja, Masaryk azt válaszolta: „A demokrácia melletti legnyomósabb érv az emberi hitbe, az értékbe, a szellemiségbe és a halhatatlan lélekbe vetett hit; azaz a valódi metafizikai egyenlőség.” Etikailag igazolható, mint a szomszéd iránti szeretet politikai megvalósulása. „A demokrácia nem csak államforma, nem is valami, amit az alkotmányokban leírnak; a demokrácia egy életszemlélet, az emberekbe és az emberiségbe vetett hit. Szeretet nélkül nincs bizalom. És nincs szeretet bizalom nélkül. A demokrácia egy vita. De a valódi vita csak akkor lehetséges, ha az emberek egymásban bíznak, és ha

igazságosan próbálják megtalálni az igazságot.”

Az utóbbi hetekben sokat vitáztunk. Irányításról, függetlenségről, a liberális és az illiberális, az egy- és a nagyon-sok-pártrendszer közti különbségekről, a baloldali cionizmusról, a progresszív ortodox felfogásokról és sok minden másról. Vitáztunk az izraeli otthonokban, a munkahelyeken, az utcán, a kioszknál, a buszon, a tévé előtt, a színházi mosdóban, a zsinagógában. A legalapvetőbb különbség nézeteink között talán a demokráciáról alkotott elképzelésünk volt, azonban egyben megegyeztünk: rendkívüli módon hiszünk a demokráciában. Egy normális demokratikus államnak a felépítése, szervezetei, ellenőrző mechanizmusai képesek megvédeni az ország állampolgárait. Mindegyiket, bármelyik kisebbségről beszéljünk. Az Új Kelet újság arra törekszik, hogy független, hiteles médiumként működjön. Ha bármikor komoly politikai témákról írunk, szívesen adunk tájékoztatást arról, hogyan érzik magukat Izraelben a politikai paletta

különböző színeit képviselők. Fontosnak tartjuk, hogy az autonóm vélemények széles skáláját mutassuk be. Ahogyan Halmos László és Politzer Maymon Krisztina két ellentétes szemzőgből ír a választásokról, úgy Nimrod Dagan és Fenyves Gabriella egy harmadik és egy negyedik megvilágításba helyezi a demokráciáról alkotandó képünket. Büszkék vagyunk Markovits Mária-ra és hálásak vagyunk neki, hogy egy Kolozsváron rendezett zsidó szimpóziumon képviselte újságunkat és jelen lapszámunkban beszámolt róla. Bónusz ajándék Uri Asaf új Kafka-fordítása.

Ros hasana, az 5780-as zsidó újév hozzon áldást, békét, biztonságot, toleranciát, jó egészséget és jólétet Izrael Állam minden polgára számára. Bárki is lesz az, küldjünk áldást az új miniszterelnöknek és kabinetjének, valamint a jó szándékú törvényhozóknak, hogy gyógyó fénybe vezessenek bennünket és távolítsanak el a sötétségtől, és – Masaryk gondolatát felidézve: próbálják igazságosan megtalálni az igazságot.

Főszerkesztő: Vadász Éva (Tel-Aviv) **Vezető szerkesztő:** Steiner Kristóf (Methana-Tel-Aviv) **Olvasószerkesztő:** Bedő J. István (Budapest) **Korrektor:** Sebő Anna (Tel-Aviv) **Képszerkesztő:** Salamon Sára (Tel-Aviv) **Tördelődő:** Szász Julianna (Budapest) • **Szerzőink:** Arje Singer (Sidney), Avi Ben Giora (Bécs), Halmos László (Rehovot), Halmos Sándor (Debrecen), Horváth Nehab Kit (Tel-Aviv), Kállos Bea Bar (Tel-Aviv), Kiki Roller (Budapest), Krasznai Éva (Budapest), Fenyves Gabriella (Tel-Aviv), Korányi Eszter (Jeruzsálem), Ligeti Zsuzsi (Jeruzsálem), Lukács Gábor (Budapest), Lilbeck Jutka (Szarvas Camp), Markovits Mária (Haifa), Nimrod Dagan (Methana-Tel-Aviv), Uri Asaf (Tel-Aviv), Politzer Maymon Krisztina (Yehud), Róna Éva (Kyriat Ono), Schnapp Lea (Jeruzsálem), Surányi J. András (Budapest), Radmila Markovic (Kishgyes) • **Email:** editor@ujkelet.com • **Új Kelet online:** www.ujkelet.com • **Ára:** 30 sékel • Az Új Kelet újságot 1918-ban Kolozsváron Chaim Weissburg alapította • **Felelős kiadó:** Salamon Sára, Steiner Kristóf, Vadász Éva • **Hirdetés:** +972 (0) 544727472 • **Információ a terjesztésről:** +972 (0) 505288982 • **Nyomdai kivitelezés:** Hadfusz Hechadas Kft. • A szerkesztőség nem felel a hirdetések tartalmáért. A kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.

Három választás Izraelben –

KÖTÉLHÚZÁS HELYETT EGYSÉGGKORMÁNY-ALAKÍTÁS?

Már nem érkeznek a mobilokra a kéretlen propaganda-tartalmak, már töröljük a laptopokról a korteskedő e-maileket. A főbb hírek most a pártvezérek koalíciós alkudozásairól szólnak.

Izraelben az első, 1949-ben tartott Kneszet-választások óta nem fordult elő, hogy egy párt meg tudta volna szerezni a 61 mandátumot, ami a kormányzáshoz szükséges a 120 tagú Kneszetben, ezért minden választást a kormányzó koalíció megalakítását célzó megbeszélések követnek.

Tekintsük át röviden az előzményeket. A huszadik országgyűlést 2015 márciusában választották meg, és 2019 novemberéig kellett volna hivatalban maradnia. De nem maradhatott.

2018 novemberében lemondott a honvédelmi tárcáról Avigdor Lieberman, tiltakozásul a Hamaszszal elfogadott fegyverszünet miatt, pártja, a Jiszráél Bajtenu pedig kilépett a Likud vezette koalícióból. A tárcát Benjamin Netanyahu miniszterelnök vette át, amit Naftali Bennett kívánt megszerezni, és ezt feltételül szabta pártja, a Bajt Hájehudi további részvételéhez a koalícióban.

December végén a Kneszet feloszlatta magát. Ez volt a feltétele az előrehozott választásoknak, amely-

re 2019. április 9-ét jelölték meg.

A döntés indokai között szerepelnek a miniszterelnök személye körül zajló hatósági vizsgálatok, a libanoni és gázai konfliktus kezelésével kapcsolatos parlamenti többség szükségessége, valamint a jesivan-övendékek bevonulása körül folyó vita a koalícióban részt vevő két ultraortodox párttal.

A belpolitikai események lázas tempóban követték egymást. December legvégén Benny Gantz (az Izraeli Hadsereg korábbi vezérkari főnöke) Hószén leJiszráél (Izrael ellenálló ereje) néven 109 taggal politikai pártot alapított. Még mindig ugyanazokban a napokban Naftali Bennett és Ayelet Shaked meglepetésszerűen elhagyták a Zsidó Otthon (Hábajit Hájehudi) pártot, és Új Jobb (Hájámin Hehádás) néven új pártot alapítottak, amellyel a kevésbé vallásos, „nagy Izrael”-felfogású szavazókat kívánják egy táborba tömöríteni.

Alig néhány nappal később Gabi Ashkenazi (szintén korábbi vezérkari főnök) meglebegtette, hogy politikai porondra lép, és a Likudhoz csatlakozna.

Január derekán Benny Gantz a Hószén leJiszráél nevében közös listáról állapotodott meg a Telem párttal (Moshe „Bogie” Yaalon).

Február 21-én kellett benyújtani a választásokon induló politikai listákat. Fordulat: a Hószén leJisz-

ráél és a Jés Átid egy Káhol-Láván (Kék-Fehér) nevű pártban egyesítik erőiket. A pártnak három volt vezérkari főnök is tagja: Gantz, Yaalon és Ashkenazi.

Február 28.: Mandelblit főügyész bejelentette: törvény elé kívánja állítani Netanyahut két rendbeli csatlás és bizalommal való visszaélés (1000-es és 2000-es ügy) és egy rendbeli megvesztegetés (4000-es ügy) gyanújával. Gantz legalább ügyei tisztázásáig lemondásra szólította fel a miniszterelnököt.

A választások lezajlása utáni héten a pártok vezetői látogatást tesznek Rivlin elnöknel, akinek megteszik ajánlásukat a kormányfő személyét illetően. Az államfőnek két választása van: vagy azt a jelöltet bízza meg, aki a legtöbb mandátumot szerezte meg, vagy azt, amelyiknek a legjobbak az esélyei a kormányképes koalíció alakítására. De ez a kettő nem feltétlenül ugyanaz a személy.

Rivlin most minden eddiginél nehezebb döntés előtt áll, hiszen egyik jelölt sem szerezte meg a megfelelő számú mandátumot.

Utóhang: Mandelblit főügyész október 2-ára idézte meghallgatásra Netanyahut, és ezt a jövő évben vádemelés is követheti. Az immár bukott kormányfő lemondását követelő hangok nemcsak az ellenzék felől, de a saját pártjából is hallhatók. ■

Izraeli választott: liberális (nemzeti) kormányt!

Politzer Maymon Krisztina

Az izraeli választópolgárok ebben az évben másodszor szavaztak országos választásokon (a helyi választásokat is beleszámítva pedig harmadszor). Könnyen elképzelhető, hogy ezúttal sem sikerül a kormányalakítás, és újabb, harmadik fordulóra lesz szükség (akinek ez hihetetlenül hangzik, gondoljon arra, hogy áprilisban még sem fordult volna a fejünkben egy esetleges második forduló kiírása...) Egy újabb választás óriási terhet jelentene az államháztartásnak, visszafordíthatatlanul megrengetné a polgárok biztonságérzetét, a kormányzásba vetett bizalmát is, de nem tette jót az ország demokratikus, kormányzati stabilitás szerinti besorolásának sem.

Az izraeli választásokat a magas (70% körüli) részvételi arány és a választók mobilitása jellemzi. A szeptember 17-i választásokon az előző körhöz képest több új pártlista szerepelt, ilyen a Meretz és a Munkapártból csatlakozó Sztav Safir és Ehud Barak közös listája (Demokratikus Tábor, 5 mandátum), a jobboldali Jamina (7), melyben az előző választások nagy vesztese, Ajelet Shaked vezeti a kizárólag vallásos-telepes-messianisztikus politikus férfiakat (Peretz, Smotrich), az Amir Peretz vezette, megfogytakozott Munkapárt és a szociális-jobbos Orly Levi közös listája (Avoda-Gesher, 6).

Ki alakít kormányt – és milyen áron?

E sorok írásakor – mindössze két nappal a választások után – már

tudjuk, Netanyahu a vesztes. A Kék-Fehér (33) tömörülés legyőzte a Likudot (31), de a blokkok állása ezúttal is döntetlen. Ebben a helyzetben egy biztos: csak úgy lehet kormánya Izraelnek, ha valaki megszegi, amit eddig a választóinak ígért. A Kék-Fehér és a Munkapárt azt, hogy nem alakít egységkormányt a Likuddal mindaddig, amíg a korrupciós ügyek miatt eljárás alatt álló Netanyahu áll az élén. Lieberman azt, hogy nem vesz részt olyan kormányban, amely az ultraortodoxokat is beveszi anélkül, hogy a kötelező katonai sorozást és az alaptantárgyak tanítását bevezetné a vallásos iskolákban. A vallásos pártok (Sasz, Jahadut Hatora) és a Jamina azt, hogy csak egy Netanyahu vezette jobboldali kormányban vesznek részt. Netanyahu pedig

azt, hogy kizárólag ő és egy általa vezetett jobboldali-cionista kormány vezetheti Izraelt.

Az áprilisi választásokhoz hasonlóan szeptember 17. után is világos, hogy egyetlen párt sem kapott abszolút többséget (61 hely), tehát most is három fő lehetőségre korlátozódik a kormányalakítás:

(1) Egy tisztán jobboldali kormány, melynek alapja a Likud, az ortodox vallásos pártok és a Jamina mindössze 54 mandátumot kitevő tömörülése. Mint-hogy a szélsőségesen nacionalista Ocma Jehudit nem jutott be, ezzel legalább két mandátum elveszett a jobboldal számára. Ez a formáció jelenleg csak akkor lehetséges, ha Lieberman lemond az ultraortodoxokkal szembeni követeléseiről (amire nem volt hajlandó, ezért választottunk szeptemberben újra) – vagy a vallásosok hajlandóak feladni, amiben „hisznek”.

(2) Egységkormány a jobboldali blokkal. Benny Gantznak ehhez meg kell szegnie azt az ígéretét, amire alapozva megnyerte a választásokat és a legtöbb mandátumhoz jutott: „Csak ne Bibi!”

(3) Egy világi egységkormány Liebermannal.

Az elmúlt tíz év kormányzása és a két választás között ki-

nevezett kormánytagok (Peretz, Smotrich) azt mutatják, hogy nem lassan, de biztosan halad Izrael vallási-halachikus irányba, ezt tetézi a jobboldal (Shaked, Bennet és a Likud) faszálódó, többségi uralomra és a fékek-ellensúlyok gyöngítésére, az alkotmánybíróság, a sajtó, a számvevőszék, az állami főügyész szerepének korlátozására és ezen intézmények lebontására törekvő politikája.

Világi kormányzat?

A szeptemberi választások előtt mindössze egy héttel rukkolt elő a Kék-Fehér párt miniszterelnök-jelöltje, Benny Gantz azzal, hogy hajlandó lenne egy világi egységkormány megalakítására. Ezzel reményt adott azoknak, akiket elkeserítettek az elmúlt években zajló folyamatok, és azok megállításában bízva szavaznak Gantz pártjára. Ez az változat Liebermannak is megfelelő lehet, hiszen így sikerként könyvelheti majd el legutóbbi, az újabb választások kiírásához vezető döntését – az ortodoxok kiebrudalását –, és továbbra is betöltheti az általa mindig is fontosnak tartott királycsináló szerepét. A választások estjén megtartott beszédében Lieberman nem egyszer használta a „liberális” jelzöt, egyértelművé téve ezzel, kiket választ partnernek.

Sok év után először lenne ezzel lehetőség arra, hogy a szekuláris választók által kormányra juttatott vezetőnek ne kelljen „eladni” választóit a kisebb ortodox-vallásos pártoknak, amelyek a támogatásukért cserébe komoly (pénzügyi és ideológiai) feltételeket állítanak és tisztségeket kö-

vetelnek. Ha egy ilyen világi alapú egységkormányzat jön létre, amelyben a liberális államnak, a civil társadalom erősítésének, a jogegyenlőségnek van elsődleges szerepe – megváltozhatnak az eddigi prioritások. Vagyis megállítható lenne az oktatásba és a katonaságba már most is egyre mélyebben beépülő vallásosítás (hadata), napirendre kerülhetnének a polgári programok (házasság, legalizáció). Ez esetben a költségvetés sem a telepek és az

ultraortodoxok kiszolgálására irányulna, hanem a termelékenység növekedését, az arab szektor és az ultraortodoxok integrálását előtérbe helyező gazdaságpolitikára, amely egy modern ország hosszú távú érdekeit tartja szem előtt, nem pedig a politikusok túlélését.

Ehhez azonban Netanyahunak meg kéne szegnie egy választási ígéretet – és végre átadni a kormányzást. Én optimista vagyok. Mert nincs más választásom... ■

Kultúrkör

Körültekintően szeretni vagy zsigerből gyűlölni?

Steiner Kristóf

„Miért költöztél Görögországba?” – gyakorta kérdik tőlem mostanság, én pedig örömmel elmesélem... Csak nem mindenkinek tetszik, amit hall.

Egyik pillanatról a másikra következett be. Míg korábban szentül hittem, hogy a jobb vagy a bal, az izraeli vagy palesztin, a liberális vagy konzervatív narrati-

va igazságai közül kell válogatnom, egyszer csak összeállt a kép: meghallgathatok minden embert, és talán meg is érthetem őket. Azt hiszem, mikor ilyesmi történik, átrendeződik a prioritáslista – ilyenkor az ember máshogy kezd kommunikálni, más dolgokra kezd figyelni, bújja a címkéket, más közösségekbe (is) mer járni, sok új barátja lesz, és ideális esetben előbb-utóbb párhuzamba kerül az ideológiával a professzionális tevékenysége is. Mindig azt szoktam mondani, hogy nem én

választottam az „arabnak túl cionista, cionistának túl arabbarát” életet, hanem az engem. Újságíróként azon kaptam magam, hogy egyre több magazin kér tőlem izraeli témájú cikkeket, tel-avivi, jeruzsálemi életképeket. Majd amikor néhány évvel ezelőtt először látogattam el Ramallahba és Nabluszba, felismertem a felelősségemet. Minden más ennek a hozadéka. Akarhatnék én még mindig ódákat zengenem arról, hogy milyen befogadóak a zsidó családok, és milyen cool hely Tel-Aviv, de az emberek már rég nem csupán ezt várják tőlem. Ugyanolyan lelkesedéssel mesélek Ciszjordániáról vagy épp Betlehemről, mint Zihron Yaakovról vagy Caesareáról, és sosem sértődöm meg, ha kétszínűnek neveznek. Vallom, hogy mindannyiunknak dolgoznunk kell azon, hogy kissé „kétszínűek” legyünk, azaz legyünk képesek többféle realitást elfogadni az igazság különféle aspektusaiként.

Számomra a cionizmus továbbra is pozitív tartalmú szó, ahogyan a hazafiság is, ahogyan a liberalizmus is, ahogyan a vallás is. Azonban ahogy a legtöbb ideológiával megessék, minél többen követik, annál több szélsőséges hang hallatszik, és annál inkább kezd hasonlítani egy szektára, amely kirekeszti a másféle igazságokat. Nem tagadtam meg Izraelt, és semmit sem változott a szeretetem Tel-Aviv iránt. Ám amióta megtámadott néhány pro-Izrael aktivista, hogy kártékonyan terjesztem a cionista ígét, már nem kívánok „elég zsidó” lenni azoknak, akik szerint ha arab tetoválásom van, ha a vegán főzőkurzusaimon libanoni ételeket is készítek és Egyiptomba utazom nyaralni – akkor már nem is vagyok elég jó.

FOTÓ: NIMROD DAGAN

Nekik üzenem: oké, akkor neked nem vagyok izraeli, semmi gond. Nem küzdök és nem harcolok semmilyen pozícióért. Nyugodtan lehet más az ügyeletes tel-avivi magyar – én csak teszem a dolgomat a hitem szerint. Amelyben egyetlen prioritás van: az ártó szándéktól mentes élet. Ha ezzel együtt még mindig Izrael barátja vagyok valakinek, azt megköszönöm, és örülök neki. A legfontosabb azt megérteni, hogy bármiféle „másmilyenek” következetes kirekesztésével „küzdünk”, soha semmi sem fog megváltozni egyik napról a másikra. Egyedül a társadalmi érzékenység tudatos és nem-tudatos fejlesztése lehet a kulcs, hogy felismerjük: Izrael zászlaja alatt is lehet felszólalni a palesztinok jogaiért. Ha társadalomkritikusak merünk lenni, az nem jelenti, hogy ne szeretnénk az országunkat. Sőt, éppen azt üzeni: minden nehézség és társadalmi konfliktus ellenére szívből hiszünk

abban, hogy lehet, és lesz jobb. Mindannyiunkért.

Ha ennyire kritikus vagyok Izraellel szemben, vajon miért nem veszítem el a hitem? Természetesen elkieserít az emberi gondatlanság, elkieserít a kizárólag üzleti érdekeken alapuló, káros vállalati és nemzetközi politika. Ugyanakkor nem hiszek abban, hogy konstruktív lehetne bármiféle szorongás. Persze, fontos, hogy észrevegyük a tendenciákat, kongassuk meg a vészharangot, és hívjuk fel a világ figyelmét arra, hogy közösen kell változtatnunk. De nem az én műfajom nap mint nap arról olvasgatni és posztolgatni, hogy melyik számítás szerint mikor bombáznak porig minket, vagy Isten mikor adja át nekünk Izrael teljes területét.

Kiút van vagy nincs, nem számít. Nekünk a mában kell megtennünk a lehető legtöbbet azért, hogy a következő generációk is élhessék és élvezhessék az életet Erec Izraelben. ■

Egy új demokrácia: nincs demokrácia

Nimrod Dagan

Egy hónap utazás után landoltam Izraelben. Ez volt ez idáig a leghosszabb távollétem. Menni akartam. De most hazajöttem – családlátogatni és színházazni kicsit. Amióta elutaztam, zakatol az agyamban, mit is jelent elmenni, de egyetlen mondat sem állt össze – a nagyszüleim ide menekültek, itt születtem, itt nevelkedtem. Mégis elmegyek.

Két órával az érkezésem után megszólaltak a szírenák Ashdodban. Fél éven belül a második választási időszak áll előttünk – ilyenkor hozzá vagyunk szokva a riadókhoz. Azt hiszem, ekkor értettem meg, miért akarok elmenni. Nem a magas árak vagy a politikai közeg zavar, hanem a demokráciának csúfolt eszköz, amellyel mindannyiunkat félelemben tartanak.

Izraelben az utolsó fél év mindannyiunknak megmutatta, hogy társadalmi szinten eszköztelenek vagyunk. A demokrácia morzsáit csipegetve reménykedünk, de az igazság az, hogy „a Közel-Kelet egyetlen demokratikus állama” címke egyre hamissabban cseng.

Néhány éve ismerjük már a „ha nem szavaztok rám, az arabok átveszik az uralmat” jelszót, majd másnap a kamerák keresztműzében elhangzó trükközést: „Nem úgy értettem, arab testvéreim”. Az izraeli araboknak joguk van szavazni, mint bárki másnak, ahogy mindannyiunkat megillet minden állampolgári jog. Aki ezt a jogot aláássa, aki szétverni igyekszik, az nem nevezheti magát demokratának.

Nem volt könnyű arra megérkezni, hogy non-stop pörög a tévében Bibi sajtótájékoztató-megszakító videója. De jó érzés volt arra gondolni, hogy életemben először csak látogató vagyok ebben a zavaros helyzetben.

Megtanultunk együtt élni a riadókkal – azokkal is, amelyek megrendelésre szólalnak meg. Megtanultunk aludni úgy, hogy a fal két oldalán a nemzetünk gyermekei, alig érett kamaszok vívják a felnöttek

FOTÓ: SALAMON SÁRA

harcait. Vajon Gázában vannak-e olyanok, akik tudják, hogy mind bábok vagyunk egy kegyetlen játékban?

Én ki akarok szállni ebből a játékból. ■

Semmi sincs rendben

Régi-Új Kelet

Radmila Markovic

Fagyos időben a lélek fázik, nincs kedve semmihez, rendületlenül küzd önmagával. Az idő megáll, lélegzet sem kell neki, a télnek hidegét a hótakaró festi fehérre, végtelen tisztaságba bújjik a reggel.

Indulok a munkahelyemre, magam mögé gyűröm a megszokott utakat. Ahol elhaladok, ismerős minden ház. A lakóik is: tudom, már felkeltek, füstölögnek a kémények. Ahol szép fehér füst emelkedik fel az ég felé, ott fával tüzelnek, a sötétebb füst utalhat szénre is, ahol viszont szürkén, feketén gomolyog a füst, és rettenetes büzt áraszt, ott mindenféle hulladéktól várják az éltető meleget. Nem mindennütt a szegénységről árulkodik a kémény, jól tudom, a lakók többsége felelőtlen környezetszennyező. Még a tolem pár háznyira dűledező romhalmaznak is vannak lakói. Üresen tátong a kémény éhes szája az égre, de segítség sehonnan sem siet feléje, pedig a hasonló kémények kia-

bálnak egymásnak: Fázok! És te? Fázok! És te? Én is! Én is! – hallatszik a felelet. Érzem, hogy összefacsarodik a szívem.

A szembe jövők köszönnek, én is nekik. A csizma alatt csikorgó hó hangját fájdalmas sikoly hasítja ketté. Mögöttem a gombolyagá csavarodott télkabátból se láb, se kéz nem virít ki, de a fájdalmas nyöszörgés jól hallatszik. Ki jajgat ott a hóban? A kupacból fájdalomtól gyötört ismerős szempár kérlel segítséget.

– Fel tud állni? – kérdezem tőle.

– Nem – szűrődik fogai közül.

– Mije fáj?

– A karom meg a lábam.

Közben a házból kikukucskál egy fiatalasszony. Megkérem, hívja az egészségházat, segítség kell.

– Emeljük fel – mondta az asszonyka.

– Ne bántsuk. Rosszat tehetünk neki. Hívja az orvost, és adjon egy pokrócot is.

Nagy nehezen megérkezik a sofőr, az orvos, a nővér. Az orvos legtávolabb áll meg, mindhárman nézik a hol sóhajtó, hol a kintől vinnyogó asszonyt, végül a nővér hozzá lép, mond neki valamit, majd visszafordul és keményen odaszól az orvosnak.

– Gyere már! Segíteni kell az asszonynak. Te meg hajts vissza az egészségházba, indítsd el a mentőautót, szükség lesz rá.

Szájában füstölő pipával, nagy akszamétosan (különcködve [vajdasági tájszó]; itt: imbolyogva) az orvos is megközelíti a beteget. Ahogy elhaladt mellettem, rettenetes büz csapta meg az orromat. (De hiszen ez csontreszeg! Hogy tud segíteni? Na, köszönöm szépen! Nem szeretnék a fájdalomtól meg-megvonagló asszony helyében lenni.) De annyit azért megkérdezett, mije fáj. És még meg is vigasztalta: Legközelebb

nézzen a lába alá, ha már elindult otthonról.

Szerettem volna odamondogatni neki, de összeszorítottam a számat, és tovább indultam. Ekkorra már ott termett pár férfi is, szóval csak fel bírják emelni a hordágyra. Alig távolodtam el, amikor ismét üvöltés riasztott meg, de ez már másik hang.

– Ne bánts! Jaaaaaj! Neeeee!

– De az anyád... hallgass, mert agyonütlek! Hova lett a pénz, mi? Hova!

– Nem tudom, ne bánts!

Csattanás, megint jajgatás.

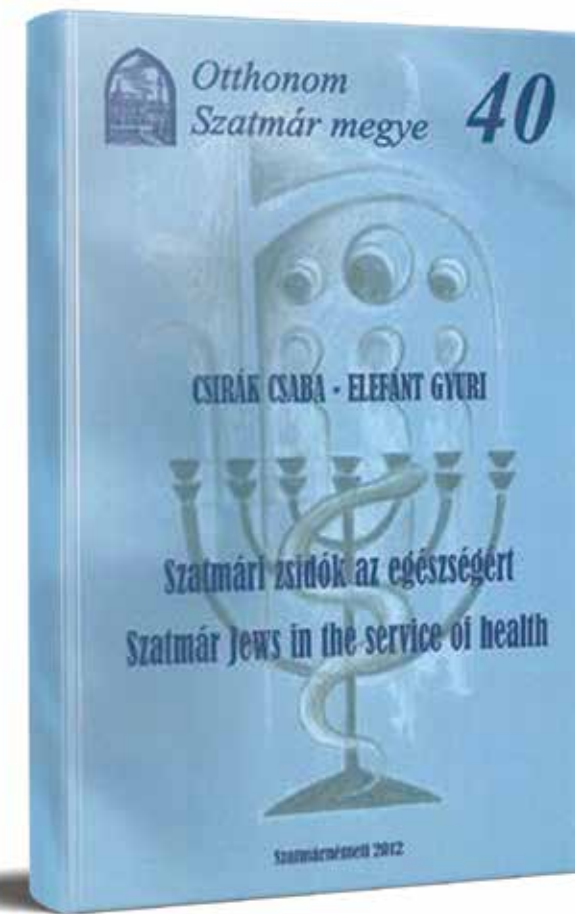
– Ne hazudj, az istenedet!

Felrántja valaki a kertkaput, vaskos, kócos, középkorú nő fut ki az utcára, lélekszakadva rohan el valahová. A férfi a kapuban megáll, onnan folytatja az egyoldalú, ordító párbeszédet, szófoszlányok jutnak el még a fülemig: „rohadj meg”, „tolvaj ribanc”, „mocskos dög”.

Óvatosan lépkedek, nehogy elcsúszzak. Nem kívánt szavak kóvályognak bennem. Pedig megtanultam én is becsületesen káromkodni, nem akárhogy. Tudom szidni magamat, a világot, meg a demokrácia szülte keserves lézengést, még azt sem hagyom ki a szitkokból, aki a tévé nyilvánosságát kihasználva hazudozik összevissza.

De mi történt itt? Valami van a levegőben? A háború óta tudok a nincstelenségről meg a stresszről is, de ennyire talán még sosem ömlött ki a gyűlölködés. Vagy én nem vettem észre?

Kicsit késve érek a munkába, a főnököm úgy tesz, mint ha minden a legnagyobb rendben lenne. Pedig tudjuk: semmi sincs rendben. ■

A szatmári zsidók egészségéért

Halmos Sándor

Csirák Csaba és Elefánt György érdekes vállalkozásba kezdett, amikor eldöntötte, hogy a szatmári zsidók egészségéről írnak. Munkájuk angol és magyar nyelven jelent meg. A zsidó kórházak történetével adós a történelemtudomány, holott mindenkinek van tanulnivalója a múltból, a történelmi tragédiákból, hogy a bűnök ne ismétlődjenek meg.

A szerzők a gyökereket kutatva a legnagyobb szatmári író, Kaczér Ilyés Jerikó ostroma című regényéből idézték fel, hogy a nagykárolyi születésű Östreicher Sándor Shaja Bécsből jött haza, mert Szatmárban pusztított a kolera. Bécsben végzett orvosként vállalt szerepet a járvány megfékezésében. Talán ő volt Szatmárnémeti első zsidó orvosa.

A felekezeti kórház gondolata már a 19. század második felében foglalkoztatta a zsidóságot, hiszen Nagyváradon akkor már létezett egy ilyen. 1881-ben a Benedikt Lipót izraelita tanító által elnökölt bizottságnak szorgalmazta a zsidó kórház létesítését, de akkor ez még álomnak tűnt. Igaz, betegápoló egyesületek már akkor is voltak, mint a két világháború között Frischmann Ferencné által életre hívott „Rejtett Szegény Betegeket Ápoló Egyesület”.

Az 1920-as években újból felmerült a zsidó kórház kérdése. 1925-ben a kezdeményezők a csengeri Májer Sándor földbirtokost bízták meg a szervezéssel és a gyűjtés lebonyolításával. Az ortodox és status quo hitközség is egyetértett a céllal. (Az ortodoxok adták a bizottság 2/3-át. A zsidó kórház 132 támogatójának nevét ma is márványtábla őrzi az ortodox temető emlékházában.) Különösen fontos volt ez a cél, mert erősödött a román antiszemitizmus: Szatmár megyében egyáltalán nem dolgozott zsidó származású orvos, ápolónő, szülésznő, kórházi tisztviselő.

A Chevra az ügyek intézésével a Kórházbizottságot bízta meg. 1929-ben a Szamos című napilap arról írt, hogy biztatóan halad a zsidó kórház megvalósulása. A kórház hatalmas épülete teljesen elkészült, csak a szakipari munkák voltak hátra. Közismert, hogy ebben az évben kezdődött a világválság, ami minden beruházást lefékezett.

1935-ben vágtak neki a munkák befejezésének, és csak 1937 őszén nyitotta meg ünnepélyesen dr. Fekete Samu szemész, igazgató-főorvos a Spitalul Evrelese és Bét Háchoim Haivri feliratokkal díszített intézményt. (Összehasonlításképpen: Kolozsvárnak már 1928-tól volt zsidó kórháza, 1930-tól zsidó orvosegyesület is működött.) Az ezt követő egy évben a statisztika szerint 810 beteget ápoltak itt rövidebb-hosszabb ideig, 300 műtétet hajtottak végre benne, és az ország minden részéből érkezett páciensek 30%-a nem zsidó volt.

A kórház zavartalanul bővült és fejlődött, habár a első zsidótörvények előbb 20, majd 6%-ra szorították vissza az értelmiségi és szabadfoglalkozású zsidók számárányát. A további zsidótörvények vesztesei az egész-

ségügy területén elsősorban a gyógyszertárak és a magánrendelők tulajdonosai voltak.

Az 1944-es márciusi megszállás után a németek néhány hónapig katonakórháznak használták az intézményt. A zsidók munkaszolgálatra történő behívása orvoshiányhoz vezetett. A zsidó orvosok még kiszolgáltatottabbak lettek: aki nem esküdött föl Szálasira, illetve ményt sem kapott. 1944. április 5-től kötelező lett a sárga csillag viselése, az orvosokat és családtagjaikat a gettóból az utolsó transzporttal – június 2-án – hurcolták el.

Csirák és Elefánt külön tárgyalja a gettókorház ügyét. A gettóban akkor 18.863 zsidó élt, egészségügyüket a zsidó orvosok szervezték, a gettókorházat is dr. Fekete Samu vezette. Javarészt a városból becsempészett gyógyszerekkel tudtak gyógyítani.

A háború befejezése után az első években a zsidó kórháznak kettős szerepe volt. A deportálás túlélőit nem várta otthon, számukra a kórház fedeleit, meleg ételt, gyógyszert nyújtott. A Deportáltak otthona részlegét Frischmann Hermann-né vezette, itt az első félévben mintegy 7000 (!) ember lelt menedéket. Megmaradt és működött a gyógyító részleg is, amit a Joint szerelt fel műszerekkel, ágyneművel, pokrócokkal, köpenyekkel és kóser konzervekkel. (A kórház csak kóser ételeket szolgáltat fel, naponta háromszor.) Viszont mentőkocsi nem volt, a beszerzéseket egy lovas szekérrel bonyolították le.

A kórtermek két- és háromágyasak voltak, némelyikben a hozzátartozó is helyet kapott, és ápolóként foglalkozott a beteggel. A földszintre került a belgyógyászat, a kardiológia és a gyermekosztály, az emeletre a sebészet, a műtő, a röntgen, a nőgyógyászat és a szülészeti. Az épületben fogászat, laboratórium, gyógyszertár is működött. A beteg megválaszthatta orvosát, akinek tiszteltéje a kettőjük közötti megegyezéstől függött. A kötet (életrajzzal is) bemutatja a kórház orvosait, és felsorolja azon keresztény orvosokat is, akik zsidó kollégáik munkáját segítették.

A kórházat 1948-ban államosították, azóta tudógondozóként működik. 1949 és 1953 között az államosítás teljes körű lett, és ami a németeknek csak részben sikerült, azt a helyi intézmények befejezték: elvégezték a város zsidótlanítását, mert Ceausescu diktatúrája idején a zsidó családok többsége elhagyta Szatmárnémetit, Romániát.

Csirák Csaba és Elefánt György kötete helytörténeti szempontból igen érdekes, de fontos lehet a külföldre távozottak leszármazottainak is. Korrekt, precíz munka, dicséri a szerzők szorgalmát. ■

A zsidó könyvespolc volt az idei Szarvas Camp témája

Mindeközben Magyarországon

Lübeck Jutka

A szarvasi tábor idén harmincadik alkalommal nyitotta meg messze földön ismert kék kapuját a világ számos pontjáról érkező 1600 táborszó számára. Három évtized alatt a tábor óhatatlanul sok változáson ment keresztül. Gyarapodott a résztvevő országok száma, a turnusok száma, a gyerekek száma, számos generáció nőtt fel a táborban, a régi háromszög alakú faházak helyére nagy háztömbök nőttek, már iható a csapvíz, instastoryból több készül egy nyár alatt, mint ahány levél érkezik a táborba, és még hosszan sorolhatnám.

De szerintem vannak dolgok, amik nem változnak. A táborszók ugyanolyan lelkesedéssel várják a nyarakat, ugyanolyan felhőtlen boldogságban vannak együtt a barátaikkal, a madrichok és korcsportvezetők mindent beleadnak, hogy az aktuális nyár legyen a legjobb.

A szülők egy része nagyon örül, hogy kapott némi szabadságot, a másik része pedig nehezen engedi el csemetéit.

Harminc nyár alatt számos témája volt a tábornak, például a zsidó otthon, Izrael, Berésit, 12 nap alatt a zsidó világ körül, a zsidóság és az idő – és itt is hosszú

lehetne a lista.

A következő évi tábortémát minden évben az oktatási csapat szavazatai alapján választják ki. Ilyenkor egy rövid szeminárium során a korcsportvezetők megismerkednek az összes szóba került ajánlattal, ötletelnek, beszélgetnek róluk, ami időnként vitává

Traumatiszált a demokrácia?

Surányi J. András

A Demokrácia köszöni szépen, nem traumatizált, bár erre nyilvánvaló igény lenne. Ő csak van, lebeg, igyekszik; egyhangúan éli hétköznapjait, reszelgeti a körmét, a kávéház napernyője alól fürkészi az utcán sürgő-forgó ilyen-olyan demokratákat, szüresöli a feketéjét, időnként hümmög, van, amikor a torkát köszörüli. Ezeknek a gesztusoknak csak azért van jelentőségük, mert többnyire ott ül vele a norvég királyi, a görög klasszikus, a lenini népi és a jesuruni silton háám demokrácia.

A filozofikus csöndet megtörve szól a norvég: – Hát, ez a globális izé – mit mondjak – nem teszt a Golf-áramlatnak. Össze-vissza úszkálnak a lazacok, vagy még rosszabb, a brexites csirkefogók lehalásszák őket még a fjordok előtt...

– No, ez pont fjordítva van – ráncolja homlokát a népi demorácia. – Ti ott benne vagytok a jóban, és a mi kárunkra tesztek minden proli viking asztalra füstölt lazacot, miközben kiszívjátok a gázt és a naftát ama Európa alól, aminek tagja sem vagytok. No, persze mi sem, mert ti áldemokraták kiutáltok minket, és a mi olajunk és akkurátus rendünk nektek bűdös. Ez nektek jogegyenlőség és demokrácia.

– Nana... ne olyan hevesen – horkan fel a Demokrácia –, ráadásul kicsit freudi a fölháborodásod a vikingek lazacán. Amikor a tengeralattjárókkal beszorultok a fjordba, akkor is tán éppen a Népek halászatok?

A népi demokrácia kedvtelenül legyint: – Sok arca és eleme van a nép hatalmának, víz alatt és felett. A svéd, norvég, holland, belga királyok-hercegek-grófok hanyatló demokráciái magukkal ragadják majd a mélybe a talmi lazacokat és azok fogyasztóit, ami fent marad, az a népek barátsága, állhatatos békeharca és ezek esszenciája, a szabadság-egyenlőség-testvériség, és az egyetlen párt, amelyik ezt képviseli.

A hellén fejét lóbálja, közben egy éppen elfogyasztott olajbogyó magját pöcköli kajánul a hullámozó nép közé, és elnézően vigyorog. – Tudjátok, azokban a régi szép időkben, Athénban... de nem tudjátok... A klasszikus görög demokrácia rabszolgatartó társadalom volt, a cserépszavazás meg egy humbug... A lényeg, hogy a

főnök közmunkával fenn tudta tartani a jólét látszatát, de ha gáz volt körülötte, vagy lebuktatták korrupcióval, akkor gyorsan indított egy háborút. Ha engem kérdeztek, Spárta sokkal demokratikusabb rabszolgatartó volt.

– Ejnye, barátaim – száll be beszélgetésbe a silton háám –, szavakon lovagoltok, nem a lényegen. Nálunk rendszeresen tartanak demokratikus választásokat, és mindig demokraták nyernek. Mostanában a jobboldaliak. Az ENSZ szerinti demokratikus arabok viszont azt állítják, hogy simán túlszaporodják a zsidókat, aztán a demokrácia eszközeivel választják ki őket saját kneszetjükből és valósítják meg a szintén demokratikus hitleri Madagaszkár-tervet.

– De mi az ígért lényeg? – kérdezi felajzottan a népi demokrácia.

– A lényeg, hogy rendeltem még négy konyakot. ■

FOTÓK: SZARVAS CAMP

kívül kézbe vehetik a könyveket, persze kötelezettség és erőltetés nélkül. Fontos volt továbbá, hogy a könyvespolcon minden korosztály megtalálhassa maga számára ideális olvasmányt, és mivel a tábor nemzetközi, több nyelvű legyen a könyves kínálat.

Az eredmény minden elképzelésünket túlszárnyalta. A remélnél sokkal többször láthattunk szabadidőben olvasó táborozót vagy stábotagot. A könyvek folyamatos körforgásban voltak, eltűntek, majd újra felbukkantak. És ez nagyon értékelendő szempont a mai rohanó világban.

Számszerűen: a nyár folyamán több mint háromszáz könyv fordult meg a polcon, nyolc különböző nyelven. Igaz, a záróleltárban már csak 290 kötet maradt, de nem bánkódunk, sőt örülünk, hogy néhány könyv új gazdára lett. ■

A Szarvasi Nemzetközi Zsidó Ifjúsági Tábor 1990-ben alapította a világ legnagyobb zsidó segélyszervezete, az American Jewish Joint Distribution Committee (JDC), együttműködésben a Ronald S. Lauder Alapítvánnyal. Az azóta eltelt időben korszerű szolgáltatást nyújt a zsidó közösségnek. E szolgáltatásnak egyaránt része a minőségi szórakoztatás, az informális oktatás és a zsidó vezetőképzés a korábbi táborozók számára.

www.szarvas.camp
www.jdc.org

is fajul, majd döntenek. Ezután jobban beleássák magukat a kiválasztott témába, egy újabb szemináriumon vesznek részt, programokat írnak, és a madrichokkal közösen szorgosan dolgoznak azon, hogy amit létrehozunk, minden korosztály számára érdekes és maradandó élmény legyen.

Az idejű téma (újra) a zsidó könyvespolc volt. Azért újra, mert ezzel már 2006-ban egyszer foglalkoztunk, viszont mivel igen nagy fába vágtuk fejszénket, még mindig volt mit rajta faragni. Most a könyvespolcot teljesen más

szemlélet alapján „jártuk be”. Minden nap más-más zsidó könyvvel foglalkoztunk, a Tánáhtól az ima-könyveken és az európai kortárs irodalmon át a gyerekkönyvekig.

Természetesen nem titkolt célunk volt, hogy a gyerekek ne csak tanuljanak a zsidó könyvekről, hanem ösztönözzük kicsit őket olvasásra – az élmény végett. Így született meg a közösségi könyvespolc ötlete. Azt szerettük volna, ha már naponta könyvekről beszélünk, legyen hozzá egy olyan, folyamatosan elérhető, közösségi hely, ahol a programokon

A könyvek nagy része adományként érkezett. Itt is köszönetet mondunk a PJ Library-nek, Vadász Magdának, aki férje, néhai Vadász Gábor (a tábor egykori műszaki igazgatója) emlékére adományozta a tábornak a Wallenberg-díjjal járó összeget, Veró-Bán Lindának, és mindenkinek, akitől könyveket kaptunk.

Kamerák – és akik nem szavaznak

Korányi Eszter

Még a hónap elején eljátszottam a gondolattal, mi lenne akkor, ha mindenki, aki a folyó és a tenger között él, szavazna a választásokon. Le kell szögezmem, hogy ezt senki sem szeretné. Mi elsősorban azért nem, mert félünk. Hogy ők miért nem? Sok okot tudok feltételezni. Nemzeti büszkeség, a megalkuvás veszélye, csalódás, fásultság, és talán az is, hogy a demokratikus részvétel az ország ügyeinek igazgatásában nagyon-nagyon távol van a palesztin felebarátaink mindennapi tapasztalatától. Részben miattunk, részben pedig saját politikusaik miatt.

A választásokhoz közeledve a kampány kísértetiesen hasonlítani kezdett a Fidesz jól ismert félelemkeltő, háborús szövegeihez. Pedig van itt elég konfliktus és háború anélkül is, hogy kormányunk és pártunk ezt vizionálná és a falra festené. Úgy látszik azonban, hogy Irán és a terrorfenyegetés már nem elég a választók megfelelő mozgósításához, ezért Bibi is a választási csalás réméhez folyamodik. Persze nincs egyértelműen kimondva, hogy hol is vannak azok a bajos szavazóközetek, ahol se rendőr, se felügyelő, se semmi nem elég, ezért kell még jó néhány kamera is a helyiségbe, de persze mindenki tudja, miről és kikről van szó. Ők azonban még mindig szerencsésebbek, mert az izraeli arabok (vagy politikailag korrektebben: az izraeli állampolgársággal rendelkező palesztinok) és a beduinok talán így vagy úgy akadályoztatva vannak a szavazásban, de mégiscsak élhetnek a választójoggal.

Akarjuk vagy nem, itt él azonban másik majdnem ötmillió em-

ber is – ki karanténba zárva, ki gyakorta ellenőrizve –, akinek semmilyen befolyása nincs arra, hogy a sorsukat nagyban meghatározó izraeli kormány és a kneszet kiből fog állni. Arról, hogy ez miért van így, már sokan és sokat írtak, nem is próbálom újra megfogalmazni. Viszont, gondoltam, megkérdezek közülük néhányat, mi lenne, ha... Előrebocsátom, hogy ők a kollégáim, tehát nem is csak békekedvelő, de a békéért aktívan dolgozó emberekről van szó, akik sok nagyon pozitív helyzetben is találkoztak izraeliekkel. Ők is hangsúlyozták, hogy senkit nem képviselnek, amit mondanak: magánvélemény. Én pedig megígértem, hogy nem fogom őket névvel megemlíteni, hiába van magyarul az Új Kelet – sosem lehet tudni.

A legkonkrétabb választ egy ramallahi nőtől kaptam – az egészben az a legérdekesebb, hogy senki se jönne rá, hogy nem izraeliről van szó:

– Komoly esélyét látom annak, hogy a választások újra kudarcba fulladnak. Ha szavazhatnék, a

Kék-Fehér pártra adnám a voksom, abban a reményben, hogy Ganz baloldali koalíciót alakítana.

Következő interjúalanyaim férfiak voltak. Az egyik megpróbált átfogó képet adni arról, hogy mit gondol az utca embere:

– Először is fontos, hogy lásuk: a környezetem, a családom a mindennapi gondjaival van elfoglalva, igyekeznek dolgozni, ellátni a gyerekeket, és semmi energiájuk nincsen arra, hogy az izraeli választásokkal foglalkozzanak, mert úgysem fognak semmilyen érdemi változást hozni. Ehhez hozzájön még a csalódás a saját politikusaikban, a megakadt békefolyamat, és a hétköznapi nehézségek is, amin helyi szinten azért mégiscsak nekik kéne javítani.

– És neked mi a véleményed?

– Én ugyan érdeklődve kísérem a fejleményeket, de közben nem hiszek túlságosan egy „jobb politikus” győzelmében. A Közös Lista jó elképzelésen alapul, talán, ha egy ilyen együttműködést szorgalmazó párt hatalomra tudna kerülni, akkor tényleg történ-

ne valami. Ugyanakkor, a leghitelesebb politikusaik már kiszálltak a pártból, ezért jelenlegi formájukban rájuk se szavaznék jó szívvel. Tudod, én úgy látom magunkat, a palesztinokat, mint őslakosait ennek a földnek. És ahogy más helyeken is jellemző, az őslakosok maradnak, bármi is legyen... persze vannak olyanok is, akik elmennek. De nagyon sokunknak fontos a föld, akár úgy is mondhatnám, hogy az anyaföld. A családomból is vannak emberek, akik bármit megtesznek azért, hogy egy pár olajfát gondozzanak, hiába teszi nagyon nehézé ezt a hadsereg. Szóval, úgy is lehet mondani,

hogy mi itt vagyunk és maradunk, jöhetnek-mehetnek a telepések, a hadseregek, ahogy tették az eddigi több ezer évben is.

Ennél még meredekebb választ kaptam harmadik beszélgetőtársamtól:

– Hogy érdekel-e az izraeli politika és a választások? Régen nagyon érdekelt és fontosnak tartottam. Most viszont már úgy látom, hogy nem a politika fogja elhozni a változást az emberek életében. Elsősorban nem itt, a Közel-Kéleten, sem az arab országokban.

– Mégis, van olyan párt, amire szavaznál?

– Azt mindenképp még ird le, mert fontos, hogy mindennek ellenére én lennék az első, aki elmenne szavazni, ha lehetne. Akár palesztin, akár izraeli választásokról legyen szó. Nem látok olyan pártot viszont, amelyikre nyugodt szívvel bíznám az ország irányítását. Ha lehetne, egy olyan párt-ra szavaznék, amelyik kimondja: mindenki egyenlő, legyen nő, férfi, keresztény, zsidó, muszlim, fekete, vagy fehér... ha ilyen párt kapna hatalmat a kezébe, talán jó dolgok is történnének itt a környéken.

Zárszónak pedig csak egy gondolat: lehet, hogy mégsem kéne annyira félnünk egymástól? ■

Választások valamikor Izraelben

Arje Singer

Demokratikus ország volt a miénk, és az lesz a jövőben is. Amióta megalakult a Zsidó Állam, a Kneszet és a Memsálá demokratikusan megválasztott intézmények. Csakhogy az idők folyamán nagy változások álltak be a pártok között, amelyek fiatal államunk kül- és belügyeit igazgatják.

Sok-sok évvel ezelőtt főleg a munkáspárt nyerte a választásokat, hiszen azokban az időkben mindenki dolgozott a kenyérért. Persze voltak vallásos pártok, és volt Beginnek a Chérut nevezetű pártja, de Izraelt a munkáspártok igazgatták.

Ben Gurion munkáspártja, a Mápáj vitte a zászlót. A mi szemünkben ez egy jobboldali munkáspárt

volt, ami nem tartozott a szovjet befolyás alá. Mi, a Mápám (az egyesült munkáspárt) még hittünk abban, hogy eljön az időnk, Sztálin bandája pedig beismeri tévedését és elismeri a cionizmust. Álom, álom, édes álom...

A Szovjetunió azokban az időkben már alányalogatott az araboknak, vagy az arab kőolaj megszerzése, vagy hatalmának kiterjesztése

érdekében. A kibucok éttermében ott lógtak a Sztálin-képek, függetlenül ettől, hogy ez elvette vagy megnövelte a kibucok meg a fiatalok étvágyát. A fiatalok mi voltunk, akik elhagytuk a kommunista Magyarországot, mert az új hazánkat akartuk építeni.

A választások előtt kiküldtek minket agitálni a közeli Beith Sheanba. Vagyis igyekezzünk meg-

győzni az új bevándorlókat, hogy az egyesült munkaspártra szavazzanak. De nem nagyon voltak érveink. Mondhattuk, hogy a mi pártunk az ő érdekeiket képviseli, hiszen mi nem alkalmazunk bérmunkásokat. És bérmunkások valóban nem dolgoztak annak idején a kibucokban.

Mondhattuk volna, hogy neveljük az ifjúságot, de a városból egyetlen gyerek sem tanult a kibuc iskolájában.

A nagy Sztálinnal nehezen példálózhattunk, hiszen mi is elmenekültünk a kommunizmusból.

Bementünk a sikunokba, kaptunk egy pohár teát, és mondtuk a magunkét, de tudtuk, hogy ez nemigen meggyőző. Aztán eljött a nagy nap. Ott álltunk, ahol a szavazatokat számolták, és reménykedtünk, komolyabb meggyőződés nélkül. De nem agitáltunk hiába: az egyesült munkaspárt (ma Merez) országsszerte 12%-ot kapott, de Beith Sheanban 20%-ot szereztek.

Hogy miért? Talán azt remélte a szavazó, hogy tényleg bérmunkások fognak dolgozni a kibucokban – és ez meg is történt.

Akkor a mi kibucunkban a háromszázból két tag szavazott a Mápám ellen. Az egyik (okosan) a későbbi nyertes Mápájra szavazott, a másik az Izraeli Kommunista Pártra, amit akkor Makinak hívtak. Nyugodjanak békében mind: tagok is, pártok is. ■

Az Új Kelet kolozsvári megünneplése

Markovits Mária

Egy centenáriumot legalább egy évig illik ünnepelni: el kell mondani mindazt, ami történetében fontos volt, amit tovább kell adnunk, amire még sokáig emlékeznünk kell.

Az ünneplés Izraelben és Kolozsváron is méltó volt az Új Kelethez, múltjához, hagyományaihoz és jelenéhez egyaránt.

Az első nagyobb szabású megemlékezésnek már tavaly októberben alkalmat adott az erdélyi városban negyedszer megszervezett Kolozsvári Zsidó Napok című kulturális és művészeti rendezvénysorozat. A zsidó napok a Kolozsvári Zsidó Hitközség, a Mazsihisz és más szervezetek

támogatásával zajlottak, a szervezés és a gazdag műsor lebonyolításának oroszánrésze a budapesti Deák Andrea kitűnő munkája volt. Ez alkalommal – mintegy jubileumi előzetesként – Vadász Éva és Steiner Kristóf az új, megfiatalodott Új Keletet mutatták be a Bulgakov irodalmi kávéházban, abban a városban, ahol a lap 1918-ban első ízben látott napvilágot.

Ugyancsak tavaly decemberben került sor a hivatalos jubileumi ün-

nepségre Tel-Avivban, pontosabban: Jaffón, és ekkor látott napvilágot az Új Kelet ünnepi száma, a mi közös büszkeségünkre újabb okot adó 100-as számmal a fedőlapján. Természetesen az izraeli média is megemlékezett az eseményekről.

Már-már azt gondoltuk, hogy ezzel vége is szakadt az ünnepségeknek, ám nem így történt.

A Kolozsvári Zsidó Hitközség, a Romániai Hitközségek Szövetsége, Kolozsvár Municipium Polgármesteri Hivatala és a város Művészeti Múzeuma idén is – már hetedik alkalommal – megrendezte az „Adalékok a kolozsvári zsidóság múltjához” címet viselő szimpóziumsorozat ülését. Ennek két fő témája volt, a kolozsvári zsidóság kollektív tragédiájának 75. évfordulójáról szóló megemlékezés, illetve „Zsidó személyiségek a kolozsvári színpadokon, valamint a város 20. századi magyar és román nyelvű sajtójában.”

A híres Postakertben felállított emlékműnél elhelyezték a kegyelet koszorúit, megható beszédek hangzottak el, majd a rendezvény színhelyén, a Művészeti Múzeum Tonitza-termében hat mécseszt gyújtottak a tizennyolcezer kolozsvári áldozat emlékére. Ezekben a pillanatokban mértem fel igazán, hogy ebben az egyre fogyatkozó kolozsvári közösségben milyen nagy szükség van az emlékezésre, a történelmi események első kézből való továbbítására. Tulajdonképpen erről szólnak a „Mentsük meg, míg lehet” jelszóval 2011-ben életre hívott eseménysorozatok is.

A konferencia második napján került sor az Új Kelet kolozsvári és izraeli történetét taglaló előadásokra. Az újság kolozsvári, 1918 és 1940 közötti időszakáról a kolozsvári Zádor András

nyugalmozott mérnök beszélt, érdekes és kevésbé ismert életképeket elevenített meg a cionista lap megalakulásának előzményeiről, a tulajdonképpeni elhatározásról, amely az alapító Weissburg Chaim visszaemlékezése szerint a Kikaker kávéházban történt. Azt is megtudhattuk, hogy maga az előadó Marton Ernő dicsőszentmártoni családjának egyenes ági leszármazottja, aki személyes gyermekkori találkozásra is emlékezett a hatvanas években Kolozsvárra látogató, legendás első főszerkesztőnkkel.

Az Új Kelet izraeli – immár több, mint 70 esztendő – történetét e tudósítás írója mutatta be. Megemlékeztem az 1948. augusztus 12-i első izraeli Új Kelet-kiadványt, amely akkor még nem nyomdai gépeken, hanem stencil-sokszorosításban látott napvilágot, majd beszéltem a lap többi szerkesztőjéről és újságírójáról, különös tekintettel az Erdélyből, jelesen Kolozsvárról származottakra, hosszabban pedig Schön Dezsőről, Marton Ernőről és Gizelláról, Rappaport Ottóról és Tabák Lászlóról. Szavaimat Ghiță-Széky Andrea Julika fordította román nyelvre – tökéletesen, a nyelvi árnyalatok érzékeny figyelembe vételével. Az ülés moderátora dr. Tibori Szabó Zoltán egyetemi tanár volt, avatott ismerője a kolozsvári zsidóság kultúrtörténetének.

Élmény volt számomra, hogy a hallgatóság soraiban kedves ismerősök és érdeklődő ismeretlenek között két gyermekem, több jóbarátom és két valamikori osztálytársam is követhette szavaimat.

Nagyon köszönöm a Kolozsvári Zsidó Hitközség elnökének, Schwartz Róbertnek és egyik legtevékenyebb tagjának, Zádor András-

nak, hogy lehetővé tették számomra a megtisztelő jelenlétem ezen a különleges hangulatú rendezvényen. Köszönöm Julikának a gördülékeny fordítást, a sok mosolyt és az otthoniasság érzését, Klein Andrásnak a gyönyörű fotókat. Az Új Kelet munkatársaként pedig köszö-

FOTÓK: KLEIN ANDREI

nöm, hogy számon tartanak bennünket. Mi magunk is követjük a Kolozsváron történő eseményeket, és örömmel várjuk a Horea utcai zsinagóga felújítási munkálatainak befejezését, majd a tervbe vett zsidó múzeum felavatását.

A Kolozsváron töltött napok meggyőzték arról, hogy a múlt megőrzése a jövő nemzedékei számára jó kezekben van. A KZsH rendezvénye is ezt bizonyította. ■

Az őszi nagyünneppek idején...

Schnapp Lea

Egyik ünnep jön a másik után, és ilyenkor arra is adódik idő, hogy kicsit körülnézzünk a könyvespolc tájékán. Gyakran lelünk ott olyan kincsekre, amelyekről talán meg is feledkeztünk. Ez történt velem a napokban, amikor egy szerény, vékony könyvecskére bukkantam. 1985-ben jelent meg Budapesten, a Magyar Izraeliták Országos Képviselete (MIOK) kiadásában. *Rámbám élete és művei* címen látott napvilágot, a tanulmányt Bert W. Strassburger írta. Ha jól emlékszem, a német eredeti magyarra fordítását és megjelenését az izraeli B'né Brit páholyok is támogatták, utóbb az angolul és héber nyelven olvasók is megízlelheték gazdag tartalmát. Magáról Strassburgerről ezt írja a kiadó előszava: „A Tórában jártas szerző, ez a tetterre és segítségére kész ember beszélt nekem arról, hogyan készült annak idején előadást tartani Rámbámról. Az előadás Frankfurtban hangzott el, a B'né Brit egyesület tagjai előtt, igen elismerő kritikát és visszhangot váltva ki. A szerző két fia Izraelben él, ott telepedtek le.”

ANNITA SOBIE, FESTMÉNYE ALAPJÁN GRAFIKA: SALA

Újraátlapoztam művet, és szeretném olvasóimmal megosztani néhány részletét, hiszen ilyenkor nemcsak körülöttünk van ünnep, hanem bennünk, az elménkben és a lelkünkben is. Mindezekelőtt olvassanak el néhány mondatot a szerző ajánlásából.

„Nem tagadom: meghatottsággal vetem papírra ezeket a sorokat. Hiszen anyanyelvemen, magyarul látom viszont szerény dolgozatomat.

A héber és angol nyelvű kiadást elsősülött unokámnak, az Izraelben született Dániel Mose Strassburgernek dedikáltam, hiszen az ő anyanyelve immár a héber. Ezt a magyar nyelvű kötetet viszont szeretett Édesanyám 83. születésnapjára szántam ajándékként.

1985-ben ünnepelték világszerte a zsidó nép legjelentősebb tudósának, Májmoninak (Rabbi Mose ben Maimon, héber rövidítéssel RáMbám) 850. születésnapját. Nem tudok elképzelni magam számára nagyobb morális elégtételt, mint hogy a róla szóló dolgozatom a jubileumi esztendőben lát napvilágot.

Örömben osztozni szeretnék azokkal, akik elősegítették e szerény kötet megjelenését. Első tisztelgő szavam a nemrég elhunyt, felejthetetlen dr. Scheiber Sándor (1913–1985) emlékét idézi, akit örökre megtanultam tisztelni.”

Májmoni (Majmonidész) átfogó filozófiai rendszert fejlesztett ki, ugyanakkor pszichológiával, illetve erkölcstannal foglalkozott benne. Betegségnek minősítette a lélek és jellem gyengeségeit, kutatva ezek okait, sőt megfelelő kezelést is javasolt.

„A lélek egészségének titka bizonyos egyensúly megőrzésében és a szélsőségektől való tartózkodásban rejlik – idézi szabadon Strassburger a nagy tudóst. – Ezért a lelki betegség gyógyításának legjobb módja, ha teljes erővel küzdünk a léleknek szélsőségekre való hajlandósága ellen. E célból a gyógyulásra szorulókat készítsük arra, hogy másfajta szélsőség felé törekedjenek, mindaddig, míg csak lelkük vissza nem tér az egyensúlyára, s így a középútnak megfelelően cselekszik.”

Májmonidész ragyogó orvos volt, korának elismert szaktekintélye. Neki tulajdonítják „Az orvos mindennapi imáját” is, amelyet a zsidó hippokratészi eskünek is tekintenek, bár meg kell jegyezni, hogy egyes tudósok szerint apokrif (vagyis később keletkezett) szöveg. Ettől függetlenül nagyon is illik az ünnepek hangulatához. Hadd idézzek ebből is egy rövid részletet:

„Örök figyelmed, hogy oltalmazd teremtményeid életét és egészségét, engem is kiválasztott, és íme most készen állok, hogy betöltssem küldetésemet. [...] Töltsd meg lelkemet a hivatásom és teremtményeid iránti szeretettel, ne engedd, hogy elragadjon a haszonlesés, hogy a dicséret és a tisztelet belekeveredjék munkámba; mert ezek az igazság és emberszeretet ellenségei; kérlek hát, ne engedd, hogy ezek eltérítsenek nagy feladatomtól, attól, hogy javukat szolgáljam teremtményeidnek.

Erősítsd meg testem és lelkem erőit, és legyenek ezek minden-

kor készen a cselekvésre, ne érezd a fáradtságot, ha gazdag, ha szegény a beteg, ha jó, ha rossz, ha szeret, ha gyűlöl. Engedd, hogy a betegben csak az embert lássam, mert ember ő!

[...] Töltsd meg a betegek szívét belém és mesterségembe vetett hittel, és tedd, hogy hallgassanak tanácsomra. [...] Jó és irgalmas Isten! Te szemeltél ki engem arra, hogy őrizzem teremtményeidet éltükben és halálukban, íme itt vagyok hát, készen, hogy küldetésemet teljesítsem. Erősíts meg ebben a nagy feladatomban, mivelhogy a Te segítségével nélkül a legcsekélyebb dolog sem járhat sikerrel.”

Akár neki tulajdoníthatók a fenti szavak, akár később születtek, azt bizonyos, hogy egész élete és munkássága a fentiek jegyében zajlott. 1204-ben, élete 70. évében bekövetkezett halála mély gyászt okozott Kairóban mind a zsidók, mind a muzulmánok körében. Utolsó kívánsága szerint a Szentföldre vitték földi maradványait, és Tibériásban helyezték örök nyugalomra.

Sírja ma is zarándokhely. Annak idején ezeket a szavakat vésték sírkövére: „Mózesről Mózesig nem támadt Izraelben Mózeshez hasonló.”

Ünnepinken egybegyűlő családtagjaink, rokonok és barátok számára ugyancsak ünnepi témát szolgáltat, ha megemlékezünk róla. Kellemes ünnepeket kívánok minden olvasómnak, boldog újévet az egész zsidóságnak, szerte a nagyvilágon! ■

Csupán az idegen hangzású beszéd vezetett nyomra

Róna Éva

Petach Tikva egyik bevásárlóközpontjában találkoztam történetem akaratlan hősel. Fiatal lányt karon fogva nézelődött az áruval teli polcok előtt. Idegen hangzású beszédük keltette fel a figyelmemet.

– Hová valósiak? – kérdeztem héberül.

– Témániai vagyunk – válaszolt mosolyogva.

– Látom, ért héberül. Mikor alijáztak Izraelbe?

– Régen, csaknem húsz éve. Özvegyen érkeztem, a gyerekekkel.

– Hányal?

– Négyel. Ez itt mellettem a kisebbik lányom, aki az alijázáskor még csak két éves volt. A férjem nem is látta. Súlyos beteg volt, malária vitte el – sóhajtott az asszony. – Mivel orvos nem volt a faluban, a betegség naponta szedte az áldozatait. A férjemet elkülönítettük, hogy a gyerekek ne fertőzödjének meg.

– Szeretném kicsit részletesebben megismerni az egykori életüket – mondtam. – Ha idejük és kedvük van, meghívnám egy kis beszélgetésre.

Az asszony kérdően nézett a lányára, aki csak bólintott. Tíz perc múlva a közeli cukrászdában ültünk. Süteményt, limonádét rendeltem. És lassan kibontakozott előttem a távoli Jemenből érkezett zsidó család egykori szánalmas élete...

Az asszony kezdésképpen elmondott egy történetet az annak idején a Lod [ma: Ben Gurion] repülőtérre érkező jemeni alijázók gyermekeiről.

– Az alija fogadására kijelölt hivatalos küldöttség tagjai kedvesen üdvözölték az érkezőket, fehér ruhába öltözött fiatal lányok virágot adtak mindenkinek, héber dalokat énekelve kísérték őket egy tágas fogadóterembe, ahol hosszú asztalok sorakoztak, megpakolva szendvicsekkel, gyümölcsökkel, kávéval, tejjel. Az egyik küldött bejelentette, hogy évekkel előbb alijázott Témánból, azóta megtanult héberül, most a Szochnut kérésére témáni nyelvre fordítja az érkezők számára fontos bejelentéseket. A küldöttség másik tagja nagy tábla csokoládét osztogatott a gyerekeknek. Később észrevette, hogy a gyerekek szorongatják kezükben a csokoládét, de nem esznek belőle. Visszament a gyerekek-

FOTÓ: SALAMON SÁRA

hez, s mutatta, hogy vegyék a szájukba, egyék meg. Az egyik gyerek kibontotta a csomagolást, beleharapott a csokoládéba, s gyorsan kiköpte. Kiderült, hogy a témáni gyerekek nem ismerik a csokoládét, ezért nem esznek belőle. Persze nagyon sok mást sem ismertek, ami Izraelben a tányérjukba került.

– Nem csak az enivaló volt ismeretlen számunkra új hazánkban – szólalt meg a lány piros arccal, talán szégyenkezve –, sok más is, mint a fürdőszoba...

– Így igaz. Nem mertünk a zuhany alá állni, féltünk, hogy a sebesen ömlő víz ledönt a lábunkról. A magas épületek előtt is félve haladtunk el, hogy ránk borulnak, betemetnek. Ilyeneket előtte sosem láttunk.

– Gondolom, a gyerekek az évtizedek alatt elfelejtették egykori kerseres sorsukat – jegyeztem meg.

– Téved, mindenre emlékeznek. – Elbeszéléséből kirajzolódott a család egykori sorsa, meg az izraeli élet, ami sok pozitív változást hozott számukra.

– Amikor alijáztunk, a nagyobbik lányom tízéves volt, a nagyfiam nyolc, a kisebbik fiú öt, ő meg – mutatott a szép, mosolygó nagylányra

– kettő volt. A nagyobbak iskolába jártak, a kicsi óvodás lett. Az izraeli évek megváltoztatták az életünket. A nagyok jó eredménnyel végeztek el a középiskolát, megtanultak héberül, valamennyire angolul is. A lányomat egy irodában alkalmazták titkárnőnek, aztán férjhez ment, két gyermeke született. A nagyobbik fiam a katonai szolgálat után a hadseregben maradt, most már tiszt. A kicsi fiú nyolc osztályt végzett, utána kitanulta a borbély mesterséget, ahhoz volt kedve. Most borbély, jól keres vele. Aztán ez a lányom is iskolába került, ő is jó eredménnyel végezte el, majd gyermekgondozói tanfolyamot végzett, egy óvodában alkalmazták. Nemsokára feleségül megy egy fiatal zsidó könyvelőhöz.

– Ezek szerint sikeresen beilleszkedtek az izraeli életbe...

– Segítséget adott az állam, a négy kiskorú gyerekre havonta gyermeksegélyt kaptunk, ami elég volt a lakbérre, a fizetésem elég lett a kosztra. Egy magányos idős néninél főztem, takarítottam. A nagy szegénységhez képest, amiből jöttünk, számunkra ez a földi paradicsom volt.

– Azért itt sem egészen gondtalan az élet – mondtam –, az emberek igényesek, színvonalas jólétre törekszenek. Keményen dolgoznak, hogy valóra válthassák vágyaikat...

– Tudja, érezzük, hogy itt demokrácia van – állapította meg az asszony, majd így folytatta: – Itteni ésszel felfoghatatlan, hogy ahonnan mi jöttünk, az asszonyoknak nincs értékük. Csak arra kellenek, hogy gyermekeket szüljenek. Én alig töltöttem be a tizenhármat, anyám feleségül adott egy favágóhoz. Az első gyereket idő előtt születtem, vajákos baba segítette a világra, pár nap múlva meghalt. A beteg

embereket kuruzslók gyógyították, nagy volt a csecsemőhalálozás. Ilyenkor azt mondták: az Isten adta, az Isten elvette.

– Szerencsére itt új életet kezdhettek – mondtam.

– A családom egyetlen tagja, aki nem ismerte a nyomort – mutatott a lányára –, mert itt nőtt fel.

– Megindító, amit mond – jegyeztem meg. – Tudtommal a gyakori betegségek közé a tbc, a malária, a vírusos agyhártyagyulladás tartozott.

– Meg a férgek okozta megbetegedések is. Védőoltás nem volt, sem orvosi segítség, a betegségek nagyon sok áldozatot szedtek. Nemi betegségek viszont ritkán fordultak elő, talán mert a fiúkat, és nem csak

az zsidókat, körülmetélték, az aszszonyok pedig szigorúan elzárt életet éltek. Nyolc-tíz gyereket szültek, de a fertőző betegségek miatt kevés érte meg a felnőttkort. Az olyanok, mint én, akik ismerték a sötét nyomort, nagyon tudják értékelni az itteni életet...

– Nyilván itt is akadnak elégedetlen emberek – jegyeztem meg.

– Akadnak, persze – válaszolta az asszony – csak hogy az elégedetlenek mehetnek panaszra a hivatalos szervekhez, hátha megoldják a problémáikat.

– Tudja, a remény az élet egyik legnagyobb kincse – mondtam, és búcsúképpen megsimogattam a nagylányt, majd a kedves témáni asszonyt. ■

Hidegháború, úrverseny, Holdra szállás

Avi Ben Giora

A második világháború befejeztével a két nagyhatalom, a Szovjetunió és az Egyesült Államok közt egyfajta versengés kezdődött. Mindkét nagyhatalom azon igyekezett, hogy olyan koponyákat szerezzen meg magának, akiket a saját országa szolgálatába tud állítani.

Amerika már a nürnbergi per során kiszemelte magának a szobá jöhető tudósokat. Ezek egyike volt Wernher von Braun, a né-

met rakéta program elindítója, egyben a V-1 és V-2 rakéták tervezője. Anglia bombázása során a németek hatalmas károkat okoztak anyagiak-

ban és emberéletben egyaránt. Az angolok háborús bűnösökként tekintettek von Braunra, és szorgalmazták, hogy el is ítéljék, ám az amerikaiak ezt megakadályozták.

Mint ahogy annak az orvosnak az elítélését is, akit joggal neveztek Mengele jobbkezének. Hubertus Strughold orvosként, Mengeléhez hasonlóan végzett emberkísérleteket, azzal a megfogalmazott céllal, hogy kiderítse: a sugárhajtású gépek pilótája, illetve a sztratoszférába juttatott ember mit bír ki repülés közben és meddig éli túl a hideg tengervízbe érkezést.

Míg von Braunnak „csupán” a kifejlesztett rakétafegyverei vettek részt a háborúban, Strughold a német Légierő (Luftwaffe) Repülőorvosi Intézetét vezette, és ténylegesen gyilkolt, akárcsak Mengele. A nürnbergi perben őt is bűnösnek mondták ki, ám a tényleges felelősségrevonást megúsza. 1945-ben a heidelbergi egyetemen folytathatta a kísérleteit. Az élettani (fiziológiai) tanszék vezető kutatója lehetett. 1947-ben került

ki az Egyesült Államokba, majd később von Braun mellett a NASA egyik főmunkatársa lehetett.

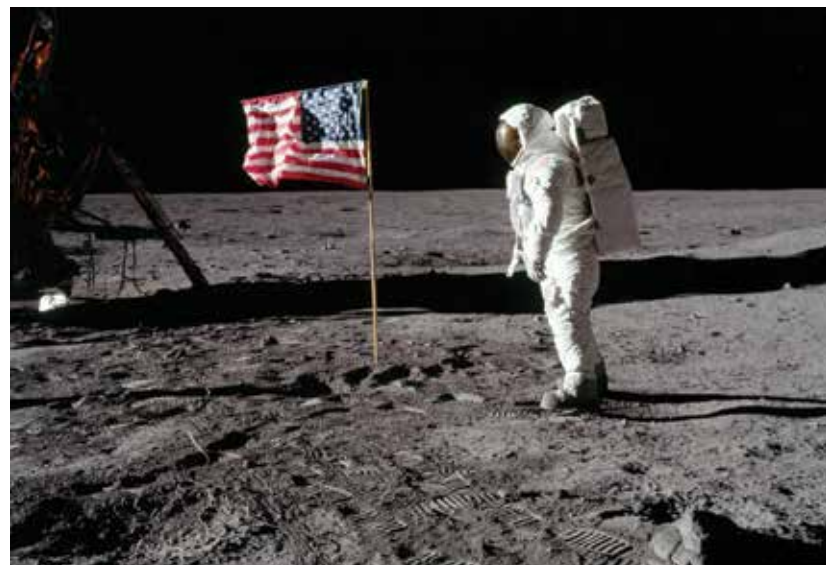
Amerika első repülési és űrkutatási programjai 1940 körül kezdődtek. Sejtették, hogy a Szovjetunió hasonló témák iránt érdeklődik, hiszen a kezükbe került sok rakétaalkatrész és V-2 tartozék, és jó néhány rakétamérnök. Mindkét fél nagyarányú rakétafejlesztésbe fogott, de a sokot az okozta, hogy az oroszok 1957 októberében sikeresen az űrbe küldték az első mesterséges holdat, a Szputnyik-1-et. Ezzel az oroszok fő célja teljesült, hiszen a hordozórakétája elérte az első kozmikus sebességet, vagyis ki tudott lépni a sztratoszférából, ami elengedhetetlen feltétele volt a további kísérleteknek.

Amerika ekkor még inkább csak sértettnek érezte magát, komolyabban akkor riadt meg, amikor egy következő apró műhold többször is elrepült az Egyesült Államok felett – vagyis az oroszok bármikor képesek lehetnek rakétaikkal elérni a világ bármely

pontját. Eisenhower elnök ezért gyorsított ütemet diktált a szakembereknek, hogy létrehozzák az amerikai űrkutatás intézményét, a NASA-t.

Az oroszok 1961. április 12-én embert küldtek a világűrbe, ezzel újabb előnyre tettek szert. Amerika erőltetett menetet diktált, és még az év májusában Alan Shepardnak sikerült kijutnia a világűrbe. Ezt követően azonban a politika megváltoztatva a játékszabályokat. 1962-ben az oroszok atomtöltetű rakétákat telepítettek Kubába. A hidegháború közel állt a felforrósodáshoz. Kennedy elnök két hétig tartó közvetlen tárgyalásokkal elérte, hogy az oroszok kénytelenek legyenek visszavonulni. Nagyjából ezt követően jelentette be a Gemini programot. Ennek részletei ma már az interneten is hozzáférhetők. Az egymásra épülő, egyre bonyolultabb feladatok, az ember nélküli repüléstől az állat(ok) röptetésén keresztül az első űrsétaig, majd később két rakéta sikeres összekapcsolásáig minden egy célt szolgált: a felkészülést a Holdra szállásra, és hogy régi konkvisztádorok módjára kitűzzék a zászlót a Föld kísérő bolygóján. A Szovjetunióval vívott űrversenyt ekkor már Amerika vezette.

A Holdra szállás már a Geminit követő Apolló program részeként valósulhatott meg. 1969. július 21-én az Apolló 11 által szállított Sas (Eagle) nevű holdkomp landolt (illetve moonolt) a Nyugalom tengere területén. Ekkor hangzott el Neil Armstrong történelmivé vált mondata: „Kis lépés egy embernek, de hatalmas ugrás az emberiségnek.” ■

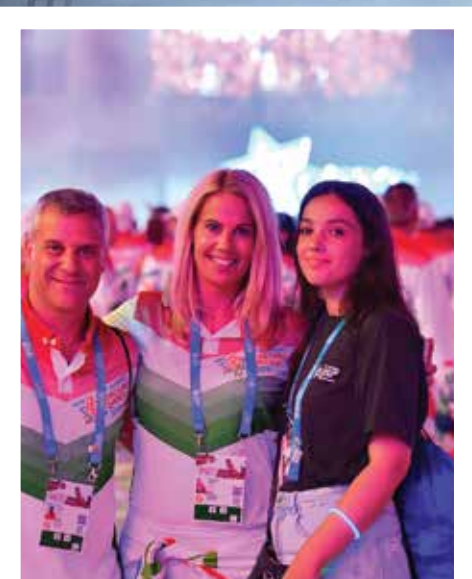

Európai Maccabi Játékok 2019

Mindeközben Magyarországon

Két évvel az izraeli Maccabi Világjátékokat követően Magyarországon rendezték meg a 15. Európai Maccabi Játékokat (European Maccabi Games, EMG).

Európa legnagyobb zsidó sport- és kulturális rendezvényén július 29. és augusztus 7. között 2300 – ifjúsági és felnőtt, ezen belül szenior – sporto-

FOTÓK: LUKÁCS GÁBOR

ló vett részt, 22 sportágban. A sportolók a világ minden részéről érkeztek a versenyekre, hogy megmérkőzzenek egymással.

Lukács Gábor képes beszámolója

FOTO: SARAH TZUR

Contraburn – kontrája a Burn eseményeknek

Ligeti Zsuzsi

Az alábbiakban olyasmiről esik szó, amit a kereskedelemmentesség elve alapján reklámokból biztosan senki sem ismer, ám rövid összefoglalásunk után Ligeti Zsuzsi személyes beszámolója mutat be az olvasónak.

A Burn események nem fesztiválok, hanem egy művészeti közösség közös erejéből épített több napos találkozók. A sivatagba épített ideiglenes város akár kiállításként is felfogható, amelyet a végén el is égetnek a nevének megfelelően. Tíz alapelve között szerepel az aktív részvétel is, azaz mindenki mindent csinál: tervez, épít, előad, és mindezt önkéntesen. Izraelben azóta létezik Burn-közösség, a Midburn, hogy az eredeti, Nevadában megrendezett eseményen, a Burning Manen járt, s onnan hazatért izraeliek megalapították, és szinte azóta rendezik meg évente a Contraburn eseményt is az amerikai idejében, annak kontrájára. Az itteni közösség kivételesen aktív más országokhoz képest, számos kisebb eseményével is – a következő visszaemlékezés is egy ilyenről mesél.

Negyedik éve vagyok az izraeli közösség tagja, ám „kontrán” most először vettem részt, az utolsó pillanatban csatlakozva. Meg sem fordult a fejemben, hogy menjek, ám a barátnőm, aki rábeszélte, végül rám hagyományozta a jegyét – szerencsémre.

A Burn események témátáborokból állnak, aminek előnyei a szocializálódás, a kisközösséghez tartozás a nagy közösségen belül, no meg a sivatagban árnyék, áram és víz előteremtése meghatározott mennyiségben. Hátrányai között van az e szolgáltatásokért fizetendő plusz ár, a tábori kötelezettségek, mint táborépítés és üzemeltetés, legyen az a tábor konyhája és/vagy a tábor ajándékának működtetése a teljes közösség számára. Ez az ajándék lehet zene és táncter szolgáltatása, étel főzése és felszolgálása, italkimérés, sportlehetőség vagy akár a szabad nemiség támogatása is.

Én eddig minden egyes alkalommal témátábor tag voltam: először a 4playben ([forpléj]=szójáték az előjátékra utalva), szeretet körüli játékokkal 4 részben, második évemben Camp David-tagként western szalont építettünk zenés színpaddal és bárral, a téli Burnérot eseménnyel együtt a harmadik Midburnön is a „Szomszéd” táborban voltam, ahol arabzsidó és homo–hetero szomszédolásra fókuszált a tábor. A magyar Juhéburnön amúgy a kék táborban laktam, amely a külföldi burnerek gyűjtőhelye is lett, én is közéjük kerültem, persze egyedüli magyarul is tudóként. Itt mégis tábor nélkül maradtam, de sebj!

Önkénteskedést az eseményt felépítő és lebontó csapatnál és a vándorfelügyelőknél vállaltam, de végül egyikük sem alapított tábor, pedig előbbi-

ek mindig a híresen legjobb konyhával dicsekedhetnek. A zsúfoltság olyan méreteket öltött, hogy már a nyitás előtt egy nappal sem fértem el egyikük közelében sem.

Ez az esemény maga a Kineret, azaz Genezáreti-tó (amelyen állítólag átsétált Jézus) és a Jordán folyó (amelyben Jézus megmerített, pontosabban a később keresztelő meg szent előtagokat kapott János megmerítette őt) déli keresztződésében lévő kempingben volt a sivatag kontrájára. A héber nyelv viccesen has-hát-nak (beten-gáv) nevezi a semmittevős nyaralásokat, ami gyakran jutott eszembe az extrém hőség miatt szinte folyton vízben, tó-folyó között váltakozva. Ó, de csodás emlék is ez, a tűzforró nyárban a szintén meleg, de még mindig hűsítőbb vízbe csobbanni, pláne ugorva, főleg a tovább is hűtő hosszú ruhákban, bár csak mólóról a folyóba, ahol mélység is volt!

Talán a második éjjel kergetett ki hangyainvázio sátramból: váááá, micsoda szörnyű emlék a matrac színét eltakaró a hangyák tömege! A horrorisztikus látvány rögtön arra emlékeztetett, hogy magyarul hangyásnak hívják a bolondokat, és most újra, csak visszaemlékezve is mindenem visket... Végül egy hangyátlanított lepedővel a bulizóknak fenntartott csendes sziget, a Biztonságos zóna tábor matracain aludtam.

Művészeti alkotások a vízben is voltak, pl. krokodil meg elektromos vízililiom, ám szárazföldön több látványosság várt: például a drótköböl és nejlonalufóliából összerakott ufószobor, amely gombot tartott, az első napokban még működött, gombnyomásra zenét játszott fényjáték kísérettel vagy vala-

mi bölcsességet mondott, de elég gyorsan elromlott. Egy átalakított mikrohullámú sütő is műalkotás volt, amelyből a forgó tányér kivételével mindent kipakoltak, és helyette kis gyurma- vagy agyagfigurákból berendezett jelenet pörgött körbe-körbe, fényekkel és zenével kísérve.

Az engem legjobban lenyűgöző művészi alkotás egy színes, bárnyos, elektromos szoborgyűjtemény a tengeri moszatos installációjával, zenére mozgó fényjátékkal, ráadásul egy játékkal, amely bár végül nem működött, mégis izgalmas volt. Amikor építéskor segítettem volna benne, az egyik alkotó kezében egy rakás nyakláncot láttam, rajta lógó bárányrajzzal. Kérdeztem, hogy mi ez, mire kaptam egyet belőle azzal, hogy tegyem csak el, majd meglátom. Egyik este meg is láttam a bárányok melletti villanyóraszerőségeket, pont olyan hellyel a közepén, mint a bárányos függőm, a zene is pont akkor hallgatott el, amikor odaértem, és helyette felszólítottak minden báránytulajdonost, hogy menjen a sötétben zajló játékhoz a villanyóra közelébe. A játék négyfős csapatokban zajlott volna, a „tűz-víz-repülő” mód-

jára víz és szárazföldre – ha működött volna. Vicces volt, hogy senki sem értette, hogy mit hogyan hova, ám mindenki segíteni akart mindenkinek és okoskodott. Ám semmi nem történt, mire kiderült, hogy nem működik. Egy kislány elirigylte a bárányos láncot, amit két-három kör sikertelen bénázás után örömmel oda is adtam neki, bár aztán hallottam, hogy nem kellett volna, mert máshol is lehet még ilyen bárányos játék, de akkor biztos láncosztás is újra lesz hozzá. Nekem játék nélkül is nagyon tetszett az ötlet, a zenés fényjáték megnyugtató és békés szépsége, öröm visszagondolni rá!

Burn esemény volt a tíz elv, a témátáborok és a művészet miatt, ám annak mégis kontrája, a kemping nyújtotta ivó- és mosdóvíz meg az áram luxusának köszönhetően – kihívás helyett kényeztető nyaralás, égetés nélküli Burn! ■

A Júdeai-sivatag északi része Betlehem és a Holt-tenger között húzódik. Ez az egyetlen hely, ahol még mindig élnek a hagyományos nomád állattartó életmódot folytató beduinok.

Nomád hétköznapok a Júdeai-sivatagban

Kallós Bea Bar

Rashaydában először 2018 novemberében jártam, Farhan látott vendégül bennünket. Látogatásunkkal a Photo972 beduin workshopra készültünk fel. A család a sivatagban állattartásból és turizmusból él. A gyerekek ugyanolyanok, mint bárhol a világon, azonban hároméves koruk után aktívan részt kell venniük az állatok gondozásában, a ház körüli munkákban. Farhan, a családfő gyerekei iskolába járnak, a legidősebb lány (Farhan húga) matematikából kitűnő, egyetemre szeretne menni. A bátyja erősen támogatja a szándékát.

A nős férfiak főleg csak irányítják a munkákat, és az ő feladatuk a sivatagi „utak” meg a vízelő helyek és a vízgyűjtő ciszternák karbantartása.

A beduinoknál nem könnyű a dolga a fotósnak. A felnőtt nőket és a 13 éves kor feletti lányokat nem szabad fotózni. Rájuk hárul egyébként szinte minden: az állatok ellátása meg a ház körüli teendők elvégzése a nők feladata meg a gyerekéké. Ebben a fiúk is részt vesznek, de csak amíg meg nem nősülnek.

FOTÓK: KALLOS BEA BAR

A családtagok anyanyelve az arab, nem beszélnek sem ivritül, sem angolul (bár abból azért néhány szót értenek, használnak). Komolyabb beszélgetésekhez már tolmácsra volt szükségünk. De sikerült megörökíteni az életüket. ■

Amikor kizökken a belső óránk...

Krasznai Éva

Bármily hihetetlen, létezésünket, életünk ritmusát belső óránk határozza meg. De mi történik, ha a belső és a külső óra közötti összhang megváltozik?

Aválaszhoz tudni kell, hogy a biológiai funkciókat a belső óra szabályozza a napszakos változást mutatva. A vérnyomásérték, a pulzusszám, a testhőmérséklet stb. nem ugyanaz reggel, délben, este. A belső óra leginkább a nap járása, a napsütés, az éjszaka és nappal váltakozása van hatással.

Miután szervezetünk az alvást szabályozó hormont sötétben termeli, annak már a kismértékű megváltoztatása – hiszen az óraátállítás mindössze egyórányi módosítást jelent – felboríthatja az alvás-ébrenlét ritmusát. Ez mindaddig negatívan hat az egészségre, amíg a változásokhoz nem alkalmazkodik a biológiai óránk.

Meddig tart a kellemetlen folya-

mat? Sokaknak négy, kevesebbeknek tizennégy napi kínládást jelent. Bár hosszú távú egészségkárosító hatását eddig tudományosan nem igazolták a tavaszi és őszi óraátállításnak, szakemberek állítása szerint rövid távon okozhat kellemetlenségeket.

Komolyabb egészségügyi problémák inkább a nyári időszámításra átálláskor jelentkeznek, ezúttal azonban az október 27-én életbe lépő őszi/téli átállást vizsgáljuk. Ez leginkább azokat érinti, akik koruknál, állapotuknál fogva érzékenyebbek: vagyis az időseket, a csecsemőket, a gyerekeket és a betegeket. A többiek napi elfoglaltsága nem változik, legfeljebb egy órával korábban kell felkelniük, ennek hatása inkább abban jelenik meg, hogy a szervezet átállása miatt este a szokásosnál fáradékonyabbak.

Az óraátállításnak azért számos egészségügyi hatása ismert: alvászavar, az imént említett fáradtság, de előfordulhat depressz-

zió, szívfrekvencia-ingadozás, a koncentrációképesség csökkenése, ingerültség, étvágytalanság, még emésztési zavar is.

A kérdéskörrel feltétlenül foglalkozni kell, hiszen a közlekedésben, a háztartásban megannyi veszélyforrást jelenthet, ha kizökken biológiai óránk. Aki az említett tüneteket nehezen viseli, panaszával keresse fel orvosát.

A szakemberek azt javasolják, hogy az óraállítás napjaiban ne fekdjünk le tele hassal, este (az elalvást megelőző három órában) mellőzzük a kávé, a tea fogyasztását. Sőt: kerüljük a felkavaró vitákat, a feszültséggel terhes tévéfilmeket hagyjuk ki, hiszen ezek is ellenségei a nyugodt, békés alvásnak. Végül pedig akinek rendes szokásai közé tartozik egy kis délutáni szunyókálás, most erre az egy hétre mondjon le róla. Ugyanis ha ébren marad, akár fáradtabban is, belső órája könnyebben helyreáll, éjjeli alvása pedig pihentetőbb lesz. ■

Lányom és a traumatizált demokrácia

Fenyves Gabriella

– Tudod, a cikkünk témája a traumatizált demokratikus társadalom. – Ühüm – feleli lányom, aki ma már 16 éves, most kezdi második évét azon a délutáni filozófia kurzuson, melynek elvégzésével e tárgyból az

érettségije a legmagasabb besorolású, tehát ötös lesz, és hat további pontot is szerez a felvételijéhez a Tel Aviv-i Egyetemre.

– Először is tisztázzuk, mi az, hogy trauma, hogy megérthessük, mi az

a traumatizált demokrácia.

– De hadd mondjam ivritül! – kéri. – Jó, mondd ivritül, de aztán ugye magyarul folytatjuk?

Ezután körülbelül ilyesmiket mond héberül: a trauma olyan megrázó élmény, mely kihat a jövőre. Az így szerzett tapasztalat révén általánosító véleményt alkotunk, és ennek tükrében ítéljük meg az elkövetkezőket.

– A traumatizált demokrácia tehát – folytatom a gondolatot – az olyan demokratikus társadalomban figyelhető meg, amellyel valami rossz történt a múltban, és e társadalom tagjai e tapasztalatok birtokában közelítenek a jövő eseményeihez. Mik is voltak ezek a traumák?

– Mondjuk Hitler – kap végre bele a témába, feledve az eddigi kényszeredett hangot –, mert kihasználta a demokráciát, hogy diktatúrát csináljon, amiben sok millió ember halt meg.

– Igen, így keletkezett a trauma. De mi követte a traumát?

– A háború után olyan törvényeket hoztak, melyek meggátolják, hogy ez ismét megtörténhessen. Azóta például tilos olyat mondani, hogy „halál az arabokra!”, mert ilyeneket Hitler mondott.

– Akkor végül is ez a trauma segített a demokrácia megerősítésében?

– Igen, de mindig vannak új diktatúrák.

– Vagy diktatórikus törekvések – teszem hozzá, majd kissé tanár néni-sen megkérem, hogy mondjon erre mai, izraeli példát.

– Hok hahaszinut* – vágja rá gondolkodás nélkül. – Ha valaki bünt követ el, annak vállalnia kell a felelősséget, és börtönbe kell kerülnie. És mit érdekel engem, hogy az a miniszterelnök vagy akárki.

– Ezzel a törvénnyel valóban sé-

rülnének a demokratikus alapelvek – teszem hozzá –, sérülne a törvény előtti egyenlőség. Ha felmen-tik a miniszterelnököt minden-mű felelősségre vonás lehetősége alól, és akkor sem lehetne vizsgálatot sem indítani ellene, ha ne adj isten, megölné a feleségét.

Unszolásomra, hogy egészítse ki további példákkal a demokrácia sérülésének módjait, azt feleli, megint kis flegmasággal hangjában, hogy „a buta emboroktól..”.

– Miért lennének buták az emberek? – háborodom fel.

– Mert nem tanítják őket jól az iskolában – feleli, hangjában magabiztossággal. – Felnőnek így, hogy nem tudják, mi az, hogy demokrácia. Akkor elrontják – folytatja sajátos magyarságával. – Úgy rontják el, hogy szavaznak nem jó emborokhoz.

Most pedig példák következnek arra, hogy Hanna barátnői maguk is milyen tudatlanok.

– Lior azt se tudja, hogy a Titanic igazán volt-e vagy sem. Hogy akarod, hogy tudja, mi az a demokrácia? – és kacarászik, én meg vele nevetek.

– És a többiek?

– Egyáltalán nem érdekli őket a demokrácia.

– Hogyan látszik ez egy emberen?

– Micsoda kérdések ezek, Gabi? – csattant fel. – Hát ahogy beszél, amit mond, lehet látni ezen. – Talán hallani – javítom ki.

– Jó, akkor hallani! De mire jók ezek a kérdések? Nem az a legfontosabb, hogy arról beszéljünk, hogy mit lehetne csinálni?

– Jó, akkor mit lehet tenni, ha bajba kerül a demokrácia?

– Mered.** – feleli megint csak az előzőekben már hallott tömörséggel.

– Eldobni a megmaradt törvényeket is?

– Ha eddig nem sikerült befolyásolni ezeket a törvényeket, és van diktatúra, akkor hogyan lehetne majd most?

– De Izraelben jelenleg még nincs diktatúra. Most mit lehetne tenni? – kérdem.

– Akkor kell csinálni hafganot***! – mondja. – Meg meg kéne értetni az emberekkel, mi az a demokrácia.

– De mit csinálnál akkor, ha észrevennéd, hogy a demokrácia veszélybe kerül?

– Elmegyek innét...!? – feleli azon a furcsa, kérdő hangon, ami héberül mégiscsak kijelentés.

Itt ülök, és a beszélgetésünkön tépelődöm. Annyi mindent nem mondtunk ki. Szerettem volna, ha elmagyarázhatom, ha megértjük együtt, hogy akkor bajos, problémás, traumatikus, a társadalom számára a demokrácia, ha a társadalom tagjai kételkedni kezdenek a demokratikus, testvéri elvek igazságában.

Ha elvesztik hitüket abban, hogy körülöttünk mindenki egyformán testvér, és mindenki felé testvéri hűséggel, lelkiismeretességgel, törődéssel kell fordulni – hogy legyen végre szabadság, egyenlőség*, testvériség. ■

* *Hok hahaszinut* – A miniszterelnök mentelmi jogának kiterjesztése, vagyis hivatali ideje alatt semmilyen körülmények között nem vonható felelősségre.

** *Mered* – felkelés

*** *Hafgana* – tüntetés

**** *E gyönyörű végszót, épp az elszenvedett traumák miatt, itt csilagoznom kell. Az egyenlőségen én a törvény előtti egyenlőséget értem.*

Interjú

Rosszfiúk a rehabról –

FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ AKTIVISTÁK? AZ MI?

Vadász Éva interjúja

„Én csökkenthalló vagyok, a szüleim siketek, a feleségem is. A barátaim fogyatékos emberek. A fogyatékoságomat én a balesettel szereztem. Jogot nem az intézményes rendszerben tanultam, hanem autodidakta módon. Kellett, mert ha gyakorlati szintre akarod emelni az ötletedet, ismerned kell a jogrendszer előírásait.”

Boaz Ahad Ha-Am mondja ezt, hosszú beszélgetésünk egyik kitérője közben. A balesetben, ami kerekesszékebe kényszerítette, véletlen volt, a mögötte haladó kocsi rátolták a még hátrébb csattanók. Gerincsérülés.

Boaz körülbelül az egész jogrendszert akarja a fejről a talpára állítani. Szociális projekteken dolgozik. A törvényalkotók számára készít tanulmányokat – vagyis háttéranyagot – siketokról és fogyatékosággal élőkéről.

– Makroszinten az izraeli jog a brit jogrendszerre épül, a brit mandátum idejéből, és nagyon liberális – mondja –, csak hogy a vallásos jogászok a vallás rendszerét akarják beemelni, míg az izraeli jog inkább a nemzetközi irány felé halad. A Knesszet képviselői a fejlett (és világi) jogrendszerek gyakorlatát szeretnék lemásolni és Izraelben alkalmazni.

Boaz a rehabilitáción találkozott a magyar Csángó Danival, aki szintén egy autóbaleset véletlen résztvevőjeként szenvedett csigolyatörést és azonnal bénulást. Dani alijázott, és a raanai Levenstein Intézet reha-

bilitációjától reméli, hogy ismét járn tud majd. Boaz elsőpró életkedve és gátlástalanul szókimondó stílusa adta az első lökést ahhoz, hogy ma a fogyatékos emberek önálló életvitelért dolgozó aktivista legyen. Inspiráló barátságuk határokon ível át, együttgondolkodásuk előreviszi a magyar és az izraeli fogyatékos társadalmakat.

Boaz tanult Washingtonban a siketek Gallaudet Egyetemén, aztán Izraelben fogyatékoságtudományt tanult. (Ez a társadalomtudomány egyik szakterülete – A szerk.). Most PhD-n van, a témája a jelnyelv elfogadtatása.

– Amerikában polarizált a fogyatékos társadalom – foglalja össze elég nyersen. – Vannak a hardcore kriplik és a lájtosak. Néha azok a legaktívabban, akik nagyon súlyos fogyatékosággal élnek. Extrém sportokat üzenek, motorbicikliznek. Akinek nincs lába és úgy siel, mert meg akarja mutatni, hogy jobb annál, mint akinek megvannak a lábai. A másik oldalon meg azok vannak, akik csak szeretnék, hogy elfogadják őket olyannak, amilyenek.

Mit csinál egy fogyatékosügyi aktivista, aki át akarja szabni a jogszabályokat? Hiszen az alap, a speciális oktatásról szóló törvény már létezik.

– Igen, de a gyakorlati megvalósítást még fel kell építeni. Most az osztálykiránduláson a kerekesszékes gyereket a személyi vagy tanár asszisztens más, könnyített útvonalon viszi. Mi azt szeretnénk elérni, hogy ilyen helyzetben a kerekesszékes gyerek lehetőségeihez igazodjon az egész csoport. A cél az, hogy ne érezze magát kívülállónak.

Dani más problémákkal szembesült Magyarországon. Ahogy Boaz magyarázza: Kelet-Európában a tragédia-modellt alkalmazzák, ami azt jelenti, hogy bekövetkezett a tragédia, és sérült ember beleragad a helyzetébe. Otthon marad, nem remélhet túl sokat, ne is legyen a terhére másoknak. El kell fogadnia az életét, aminek annyi. Van egy másik modell is, a medikális. Itt a mintakép Leonardo da Vinci Vitruvius-tanulmánya: a figurának mindene megvan – ami ettől eltér, azt gyógyítani kell.

A fogyatékos emberek viszont magukból és az ebből kibontha-

tó szociális modellből indulnak ki, vagyis: nem veled van baj, hanem a környezeteddel. Dani ehhez a modellhez kapcsolja az eltérő gondolkodásmódot. Ugyanis az alapállás: minek alapján alkalmaznak valakit egy munkahelyen. Azért, mert tud közlekedni a folyosókon, vagy azért, mert képes elvégezni a feladatát.

Hogyan indulhat meg a változás?

Dani szerint Magyarországon az alulról szervezett kezdeményezések is eljuthatnak magasabb szintekre, Boaz úgy látja, hogy Izraelben felülről kell szervezni. – Lobbizunk a politikusoknál – mondja Dani –, hogy változtassák meg a törvényeket és találjanak fedezetet a hatalmas költségekre. De nem értik az elképzelést.

– Értik – szúrja közbe Boaz –, de nem gondolják, hogy megéri.

– Nagy-Britanniában megszüntették az intézményi rendszert, így az emberek a saját otthonukban élhetnek, személyi asszisztensek támogatásával – hozza Dani az európai példát. – Ez az állam számára mégis megtakarítást eredményezett, mert sokan munkát vállaltak és adófizetők lettek. Az Egyesült Államokban a fogyatékos emberek munkaerőpiaci támogatását nem jótékonykodásnak tekintik, hanem nagy üzletnek. Mert hatalmas kihasználatlan munkaerő-tartalék vagyunk. Sok mindent meg tudunk csinálni, amit nem is feltételeznek rólunk, csupán azért, mert megkapjuk a lehetőséget. Ha ezt valaki megérti és ráharap, akkor meglátják benne a befektetési lehetőséget.

– Sok országban a kormány szociális támogatással segíti a fogyatékos emberek életét – világít rá egy sajátos összefüggésre Boaz –, annak havi 500 vagy 1000 eurót, és a fogyatékos ember otthon marad. De ha egy olyan programot valósítanak

meg, amire Dani utalt, akkor az illető elmehet dolgozni, nincs szüksége szociális támogatásra és ellátja magát.

Hogyan lehet elérni az embereket és az állam szerveit?

– Az alulról építkezéséhez az amerikai példát vettem alapul, ahol összeszedtek hasonló fogyatékosággal élőket, akiknek nem volt aktivistájuk. Ez komoly kisebbség, Magyarországon a társadalom 10-15 százaléka él valamiféle fogyatékosággal. Ha elérjük őket, ha megértik, hogy a közös problémáink összekötik őket, ha a kezükbe adunk eszközöket, nevesítjük a céljukat, amiért küzdhetnek, akkor közösséggé válhatnak. Akkor azok, akik jobb életet akarnak, önállóan, már társadalmi csoportként jelenhetnek meg a kormányzat előtt. Annak pedig elérhetővé kell tennie a szolgáltatásokat.

Milyen szolgáltatásokra gondolsz?

– Például ilyen a személyi asszisztencia. Az Independent Living Movement (Önállóan Élő Mozgalom) nevű kezdeményezés a 60-as években egy, a Berkeley-re jelentkező, Ed Roberts nevű diákkal indult, akit felvettek, de a kollégium helyett kórházba küldték, mert nem volt akadálymentes a kollégium. A srác mozgalmat indított az azonos jogokért, és sikerrel járt.

Magyarországon is lehet célokat elérni egy mozgalommal?

– A politikai lépcsőfokok eléggé mások Magyarországon, és most még csak itt próbálkozom. A fogyatékosok és a kormány közötti kommunikáció között állnak az aktivisták: ők beszélnek, a politikusok meghallgatják őket. Tegnap a JDC-vel, az egyik legnagyobb amerikai zsidó szervezettel ültem le beszélgetni, hátha segítenek előteremteni a költségeket. A csekket még nem lobogtatom a kezemben, de remélhetőleg gyümölcsöző lesz a kapcsolatunk. Akkor majd és felépíthetünk egy fogyatékosokból és szakértőkből álló csapatot. A fogyatékosok nagyon kellenek bele, hiszen alapelv: Nothing about us without us. (Semmit [döntést] rólunk nélkülünk.)

Izraelben a társadalom látható részei a fogyatékos emberek. Sok-

FÓTÓK: SALAMON SÁRA

kal inkább, mint Magyarországon.

– De nagy probléma az önállósodásuk – pontosít Boaz. – Sokféle állami támogatás jár nekik – parkolás, alacsonyabb adóság, kisebb rezsi –, amitől elesne a család, ha elengednék a fogyatékossgal élő családtagot. És ha nagyvárosban élsz, csak azt látod, ami ott zajlik. Azonkívül Izraelben nagyon sok a hadsereg sérültje, a veterán hősöknek pedig minden jár. Nem irigylem el tőlük, de tény, a kormány a legfeltűnőbbben őket támogatta – ez volt az első lépés. Építettek nekik rehabilitációs intézményeket, sportpályákat, ugyanakkor el voltak különítve, hogy az egyszeri halandók távol maradjanak a tragédiák áldozataitól.

A második fázis akkor következett, amikor sorban jöttek a háborúk. Ötezer helyett lett ötvenezer sérült, vagyis fogyatékos ember. A rájuk fordítandó költségalap megtöbbszöröződött. Pénzt kaptak a fogyatékos emberek, és akik legszivesebben ki sem mentek volna utcára, azokat ki-mozdították: Járulj hozzá a társadalomhoz, és kapsz megélhetést. A harmadik fázisban az emberi jogok jöttek be a képbe. Vannak vitathatatlan jogaid, akkor is, ha dolgozol, és akkor is, ha nem. Izraelben ma lehet fogyatékossgal élni úgy, hogy dolgozol, és úgy is, ha nem, de akkor is ellátnak. Vagyis szerintem itt – ellentétben Magyarországgal és Dani kezdeményezésével – csak felülről lehet szerveződni. Gondold el, a Knesz-

szetben csak 120 képviselővel kell kapcsolatban lennem, az sokkal kevesebb, mint százötvenezer fogyatékossgal élő.

Dani élete a rehab során és után alaposan megváltozott. Húszévesen lebénulva úgy gondolta, életének egyetlen célja, hogy ne haljon meg. Izraelben viszont nemcsak azt tanulta meg, hogyan egyen, zuhanyozzon, mosson fogat, öltözzön fel, hanem egy új feladat lehetőségét is megkapta: tartson előadást az egyetemen arról, hogy mi történt vele a balesetben és hogyan áll hozzá az új életéhez.

– Aztán visszamentem Magyarországra – folytatja Dani –, és befejeztem a közgázt. Megpróbáltam értelmes dologba kezdeni, de még nem voltam rá kész. Az aktivizmus és a társadalmi változtatás lehetősége érdekelt leginkább. 2012-ben jött el a pillanat: a Sziget fesztiválra akartam menni a kerekesszékekkel. Csak annyit akartam, hogy a személyi asszisztensemnek ne kelljen jegyet vennie, mert ő a segítőm, nekem pedig már megvolt a jegyem. Elintéztem, erről csináltunk egy videót, amiben azt kérdeztem, miért én vagyok az egyetlen kerekesszékes a Szigeten. Miért nem gondol erre más is? Néhányan felfigyeltek a videóra, és elindultam az aktivizmus útján. Az emberek megnézték a többi videónkat is, és meglátták a lehetőséget a fogyatékkal élők segítségével.

Boaz beleszól, hogy lenne javaslata Dani mozgalmának nevére: Hung(a)ry for change. De rögtön vitatkozik is:

– Az individumban hiszek és nem foglalkozom a szociális hálóval. De része kell legyenek a kollektív megoldásnak, ezért létrehoztam egy szervezetet Izraeli Siketek Tanulmányai néven, mert szeretnék változtatni a jelenlegi helyzeten. Támogatást nem kapunk, önkénteskedünk. Tíz emberrel dolgozunk, otthonról, ebből három teljes

munkaidős. Nemcsak a siketek integrációjáért dolgozik a szervezet, hanem valamennyi fogyatékos ember jóllétéért. Ugyanis itt kategorizálják őket a fogyatékek szerint, és ha anyagi forrásért folyamodnak mondjuk a vakok, akkor mi velük versenyzünk.

Dani tiltakozik, mert olyan témákon dolgozna, amelyek bármilyen fogyatékossgal élőknek fontosak. A személyi asszisztens jellemzően ilyen: egy látássérültnek csak alkalmanként lehet fontos a jelenléte, míg egy négyvégtag-bénult kerekesszékesnek szinte 24 órás asszisztens kell. Egy értelmi sérült embernek talán csak a döntései meg-hozásához.

Boaz azzal torkolja le, hogy Izraelben a kategorizálásban osztályrendszer van. Legfelül a hadsereg veteránjai vannak, akik mindent megkapnak. Utánuk az autó- vagy munkabaleseteselek. Alul azok vannak, akik elestek az utcán, rákban megbetegedtek, veleszületett problémások, és még alattuk a bevándorlók, vendégmunkások, menekültek, a társadalombiztosítás nélküliek. A juttatások szintenként csökkenők. Ezért is kell egy osztályt teremteni, hogy a támogatók egyenlők lehessenek.

Daninak imponál, hogy Boaz mindig tervez. Azt mondja, ő is felállít stratégiákat. Amerikában megértette, hogy nem tud egyedül létezni. – Ha egyedül harcolsz a jogokért – magyarázza –, hős vagy. Ha tudsz másokkal együtt csinálni valamit, akkor vezető vagy. Régen hős voltam, de vezető szeretnék lenni. Én meg tudom szólítani az embereket, ha beszélek, figyelnek rám. De ha egy csapat ember van mögöttem, akik ugyanazt akarják, mint én, az már erő. Szóval én szeretnék Boazzal együtt dolgozni. Értem, hogy nehéz, de a mi kapcsolatunk értékes, mert ugyanazon a szinten vagyunk ahhoz, hogy a fogyatékossgal élőkért dolgozzunk. ■

Isten óvja a Királynőt – Brit konyhai klasszikusok új köntösben

Steiner Kristóf receptjei

Elég ellátogatni Betlehembe, az Izraelt és a Palesztin Autonómiát elválasztó falhoz, hogy meg-értsük: szomszédaink szerint valójában nem is mi rontottuk el ezt a demokrácia-csírát, sokkal inkább az angliai gyarmatosítók. Szarkasztikus idézetek a brit királyi családról, pikírt szlogenek az angol sznobizmusról, és persze éles társadalomkritika minden mennyiségben. De lásuk, mit tettek le az asztalunkra a britek, mielőtt végleg kivonultak volna Izrael mai földjéről, és megízenték volna: „Kösz mindent, mi leléptünk – kicsit túl forró itt...”

Brit pásztorpite

Hozzávalók:

- 1 kis szem krumpli meghámozva, felkockázva
- 1 kis sütőtök fele meghámozva, felkockázva (kiváltható 1 újabb szem krumplival/édesburgonyával is, de karalábéval is remek)
- kókuszszsír
- 1 gerezd fokhagyma apróra vágva
- 1 kis fej vöröshagyma felaprítva
- 1 szál angolzeller felaprítva
- 1 kisebb padlizsán meghámozva, dobókocka méretűre vágva
- 3 szem gomba felkockázva
- 1 kaliforniai paprika csíkokra vágva
- fél csésze csicsriborsó/zöldbab (fagyasztott/konzerv)
- 1 dl paradicsompép (lehet konzerv/üveges, de paradicsomlé is megteszi)
- 1 dl száraz vörösbor
- oregánó, petrezselyem, zöldhagyma ízlés szerint, finomra aprítva
- 1 csipet füstölt pirospaprika
- só, fekete bors

1. A sütőt 190 Celsius-fokra melegítem, és meghámozom-felaprítom a zöldségeket.
2. Egy lábosban sós vizet forralok, és puhulásig főzöm a krumplit meg a tököt. (Míg főnek, átugrom a 3-as pontra.) Ekkor leszűröm, sóval-borssal ízesítem. Kap pár evőkanál kókuszszsirt, hogy még krémesebb, gazdagabb legyen. Botmixerrel simára keverem, és félreteveszem.
3. Egy serpenyőben 1 evőkanál kókuszszsirt hevíték, hozzáadom a hagymát, fokhagymát, sózom, borsozom, meghintem egy kis füstölt paprikával. Aranyszínűre piritom, majd felöntöm egy kevés vízzel, és zsírjára lepírom.
4. Beleszórom a csíkokra vágott paprikát, 5 perc után a padlizsánkockákat is, végül a gombát. További jó 15 perc folyamatos kavaráss-piritással kezdik, most már vörösborral és paradicsompéppel lazítom a ragut. Közben kóstolgatok, kell-e még korigálni sóval-borssal.
5. Beleszórom a ropogós zellerszárat meg a többi zöldfűszert, jól megkavarom, és közepes/gyöngye lángon, lefedve, időnként átkevergetve főzöm úgy 20 percig.
6. Amikor a padlizsán teljesen puha, a zöldségek után küldöm a csicsriborsót is. További öt perc rotyogtatás után lehúzó a tűzről.
7. A zöldségeket egy mély tepsibe kanalazom, elegyengetem, és megpakolom a sütőtökös pürével, hintek rá még némi füstölt paprikát (csak óvatosan, nagyon intenzív ízű), majd mehetnek a forró sütőbe 1 órára. Akkor kész, amikor a teteje már szépen megpirult, a tál pereménél pedig bugyborékol.
8. Tahinivel, pár csepp citromlével és fokhagymával, sóval-borssal elkevert kókuszkrémmel vagy akár csak a saját szaftjával is isteni.

Franz Kafka:

A mi zsinagógánkban

A mi zsinagógánkban él egy állat, mely nagyjából akkora, mint egy menyét. Gyakran jól szemügyre vehető, mert eltűri, hogy az emberek két méter távolságra megközelítsék. A színe halvány kékeszöld. Bundáját még senki nem érintette, és semmit nem mondhatunk róla, csak azt, hogy a valódi színe ismeretlen, a látható szín talán a bundához ragadt por és habarcs vegyülete, mely a zsinagógabelső falához hasonlít, csak valamivel világosabb. A féltékenységét leszámítva rendkívül nyugodt, üldögélni vágyó állat, és ha nem zavarnák meg oly gyakran, helyéről soha el nem mozdulna. Kédvenc tartózkodási helye a női karzat rácsozata. Látható élvezettel kapaszkodik karmaival a rácsozat réseibe, kinyújtózkodik és lenéz az imaterembe, úgy tűnik, élvezi ezt a merész helyzetet, de a templomszolgának megparancsolták, hogy az állatot soha ne tűrje meg a rácsozatnál, mert akkor odaszokna a helyhez, és ez a nők miatt, akik félnek az állattól, megengedhetetlen. Vajon miért félnek tőle? Ez nem világos. Az első pillantásra csakugyan ijesztőnek látszik, különösen a hosszú nyak, a háromszögletű pofa, a majdnem vízszintesen előreálló felső fogak, és a felsőajak felett, a fogak fölé meredő, láthatóan kemény, világos, hosszú sörte; ez mindenképpen ijesztő, de meg kell érteni, mennyire indokolatlan ez az egész riadalom. Mindenekelőtt távol tartja

magát az emberektől, féltékenyebb, mint egy erdei állat, úgy tűnik, hogy az épületen kívül semmi máshoz nem ragaszkodik, a személyes balszerencséje éppen az, hogy az épület zsinagóga, ennek megfelelően, időszakosan emberektől nyüzsgő. Ha megértetnénk magunkat az állattal, megvizsgálhatnánk azzal, hogy hegyi városkánk közössége évről évre fogyatkozik, és már a zsinagóga fenntartási költségeinek előteremtése is gondot okoz. Nincs kizárva, hogy idővel a zsinagógát magtárrá, vagy valami hasonlóvá alakítják, és az állat végre meglegli a nyugalmat, melyet most annyira hiányol.

Persze az állattól csak a nők félnek, a férfiak régóta közömbösebbek lettek iránta. Az egyik nemzedék mutatja a másíknak, újra és újra, míg végül pillantásra se méltatják, már a gyerekek se lepődnek meg, akik először látják. Ő a zsinagóga háziállata, de miért is ne lehetne a zsinagógának egy máshol fel nem lelhető különleges háziállata? A nők nélkül, lehet, hogy alig tudtak volna az állat létéről. A világban maguk a nők sem félnek tőle, furcsa is lenne rettegni egy ilyen állattól, nap mind nap, éveken, évtizedeken keresztül. A nők azzal védekeznek, hogy az állat hozzájuk közelebb áll, mint a férfiakhoz, és ez igaz. Az állat nem merészkedne le a férfiakhoz. Még soha nem látták a padlón. Ha nem engedik a női karzat rácsozatához, akkor legalább abban a magasság-

Uri Asaf Kafka-fordításait a közelmúltban a tel-avivi Bialik házban mutatták be ünnepélyes keretek közt. A Kafka képekben című kötet Rami Sa'ari munkája (Carmel kiadó, Jeruzsálem).

ban, a szemközti falon tartózkodik. Van ott egy keskeny perem, alig kétujjnyi széles, mely körbefut a zsinagóga három falán. Az állat ezen a peremen futkározik, vagy leginkább egy bizonyos helyen gubbaszt, a nőekkel szemben. Szinte felfoghatatlan, hogy mennyire jól mozog ezen a keskeny pályán, és élvezet nézni, ahogy a magasban, a kiszögellés végére érve visszafordul, ez mégiscsak egy nagyon öreg állat, de cseppet sem habozik végrehajtani a legmerészebb ugrásokat, és soha nem véti el őket, megpördül maga körül a levegőben, és máris rohan visszafelé. De mégis, ha párszor láttad, már elegend van ebből, semmi kedved ahhoz, hogy állandóan ezt bámuld. Így nem a félelem és nem a kíváncsiság, mely a nőket felindulásra készíti, mert ha jobban lekötne őket az imádság, az állatról teljesen elfeledkeznenek, a hitbuzgó asszonyok így is tennének, ha a többség, amely nem ilyen, hagyáná, mert ezek szeretik felhívni magukra a figyelmet, és erre az állat jó ürügynek bizonyul. Ha tehetnék és memék, biztosan magukhoz csalogatnák az állatot, hogy aztán még nagyobb ijedséget keltsenek. De valójában az állat soha nem húzódik közel hozzájuk, ő csak azzal törődik, hogy senki ne bántsa őt, se a nők, se a férfiak.

Valószínű, hogy leginkább a rejték helyén maradna, ahol az istentiszteletek közti szünetekben tartózkodik, feltehetően valamelyik falrepedésben, melyet még nem fedtünk fel. Először az imádság kez-

detekor jelenik meg, megretten a zajtól, de figyelni akarja a történeteket, éber akar maradni, szabad akar lenni, menekülésre kész. A félelemtől szalad elő, félelemből szökdécsel, és addig nem mer visszatérni, míg az istentisztelet véget nem ér. A magasságot természetesen azért részesíti előnyben, mert magasban van a legnagyobb biztonságban, és a futás legjobb lehetőségét a rácson és a falkiszögellésen leli, de nemcsak ott tartózkodik, néha mélyre ereszkedik, a férfiakhoz. A frigszekrény függönye fényes rézrúdon lóg, ami csábítja az állatot; gyakran odasurran, és amikor ott ül, mindig nyugodt, és még akkor se mondanánk, hogy zavar, ha a frigyláda közvetlen közelében van, és ragyogó, mindig tágra nyitott, talán szemhéj nélküli szemével úgy tűnik, mintha a közösséget nézné, de bizonytalansággal se néz, csak a veszély elébe, melytől fenyegetve érzi magát.

E tekintetben nemrég még nem tűnt okosabbnak, mint a mi asszonyaink. Miféle veszélytől kellett félni? Ki bántaná? Vajon nem él már annyi év óta teljesen magára hagyatva? A férfiakat egyáltalán nem érdekli a jelenléte, de az asszonyok többsége boldogtalan lenne, ha eltűnne. Mivel ő az egyetlen állat a házban, nem lehet semmiféle ellensége. De erről az évek során már megbizonyosodott. És ha az istentisztelet lármája félelmetesnek tűnhet számára, de mivel ez a szerény napi keretben ismétlődik, és ünnepekkor fokozottabban, mindig előírás szerint és szüntelen, ezt a még legféltékenyebb állat is megszokta volna, különösen, ha látja, hogy ez nem üldözők zaja, hanem olyan láрма, mely nem rá vonatkozik. És mégis, ez a rettegés. Vajon a régmúlt idők emléke, vagy a jövő-

re vonatkozó megérzés? Talán ez az öreg állat többet tud, mint az a három nemzedék, mely most a zsinagógában egybegyűlt?

Úgy mesélik, sok évvel ezelőtt valóban megpróbálták elűzni az állatot. Lehetséges, hogy ez igaz, de valószínűbb, hogy csak kitalálták. Az mindenképpen állítható: vallásjogi szempontból megvizsgálták a kérdést, vajon egy ilyen állat megtűrhető-e az Isten házában. Több híres rabbi tanácsa is előkerült, a vélemények megoszlottak, a többség az elűzés és a templom újraszentelése mellett volt, de távolból könnyű határozatokat hozni. A valóságban az állat elűzése teljességgel lehetetlennek bizonyult.

Fordította: Uri Asaf

Franz Kafka ezt a történetet 1922 májusában vagy júniusában írta. A cím nélküli kéziratot abban a füzetben találták, melyet a Kritische Ausgabe (Kritikai Kiadás) szerkesztői Hungerkünstler Heftnek (Éhezőművész füzet) neveztek, mivel a füzet e híres történet teljes vázlatát tartalmazza. A füzetben, közvetlenül az Éhezőművész után megtalálható egy különálló sor: a Thamühl[1]-i zsinagógában él egy állat..., majd ezt követte egy rövid bekezdés:

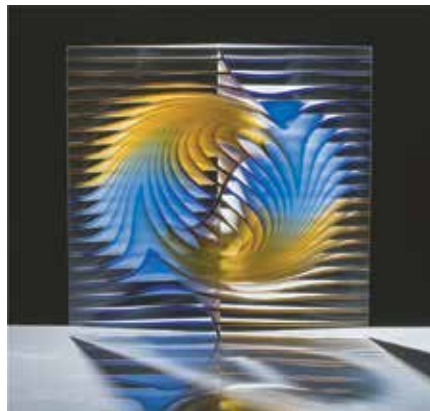
A Thamühl-i zsinagóga egyszerű, sivár, alacsony épület, az elmúlt évszázad végéről. Bármilyen kicsi a zsinagóga, a célnak megfelel, mert a hitközség is kicsi és évről évre fogyatkozik. A hitközségnek már most is gondot okoz a zsinagóga fenntartási költségeinek előteremtése. Egyesektől gyakran hallani, hogy az istentisztelethez elég lenne egy kis imaszoba.

[1] Nem kitalált név, mert Csehországban valóban létezik egy Thamühl nevű hely. ■

EXHIBITION

Robert Capa (1913–1954) a valaha élt legjobb háborús fotóriporterként emlegetik. 1948 és 1950 között három alkalommal is Izraelbe utazott, hogy az újonnan alapított zsidó állam mindennapjait fényképezze.

Design, technológia, funkció: azaz hogyan is jönnek létre és öltnek formát mindazok a tárgyak, amelyeket jól ismerünk és használunk. Magyar formatervezés és design kiállítás, valamint többek között Dan Reisinger fantasztikus alkotásai.

A két kiállítás egy helyszínen, Tel-Avivban a Namal Port 11-es épülete melletti, „Federation Hall” hangárban látható október 10-26. között

קופת תל אביב *2207

MINDENKIT SZERETETTEL VÁRUNK!

www.hungary-israeb.il

MAGYAR NAPOK + KONCERT

Két színpad, gasztronómia, koncertek, beszélgetések, kézműves termékek, kiállítások és mindenekelőtt: napközben szuper programok a legkisebbeknek. Várunk mindenkit szeretettel a Magyar Napok fesztiválra, ami a Namal Port 11-es épülete melletti „Federation Hall” előtti szökőkutas téren kerül megrendezésre október 15-17. között.

BIMOT *6226

MINDENKIT SZERETETTEL VÁRUNK!

www.hungary-israel.co.il

Zárókoncert: október 24-én, Jeruzsálemben lép fel a világhírű magyar operaénekes, Rost Andrea. A műsor keretében emellett színpadon lesz többek között a Ra'anana Symphony Orchestra és a virtuóz játékaról ismert Lukács Miklós trió. Találkozunk itt is!

הנניסה חופשית

אוי קלט

עיתון ישראלי עצמאי בשפה ההונגרית